Özel Sayı

Yıl : 8 Ağustos 2010 Sayı : 16

ASKERÎ TARİH ARAŞTIRMALARI Dergisi

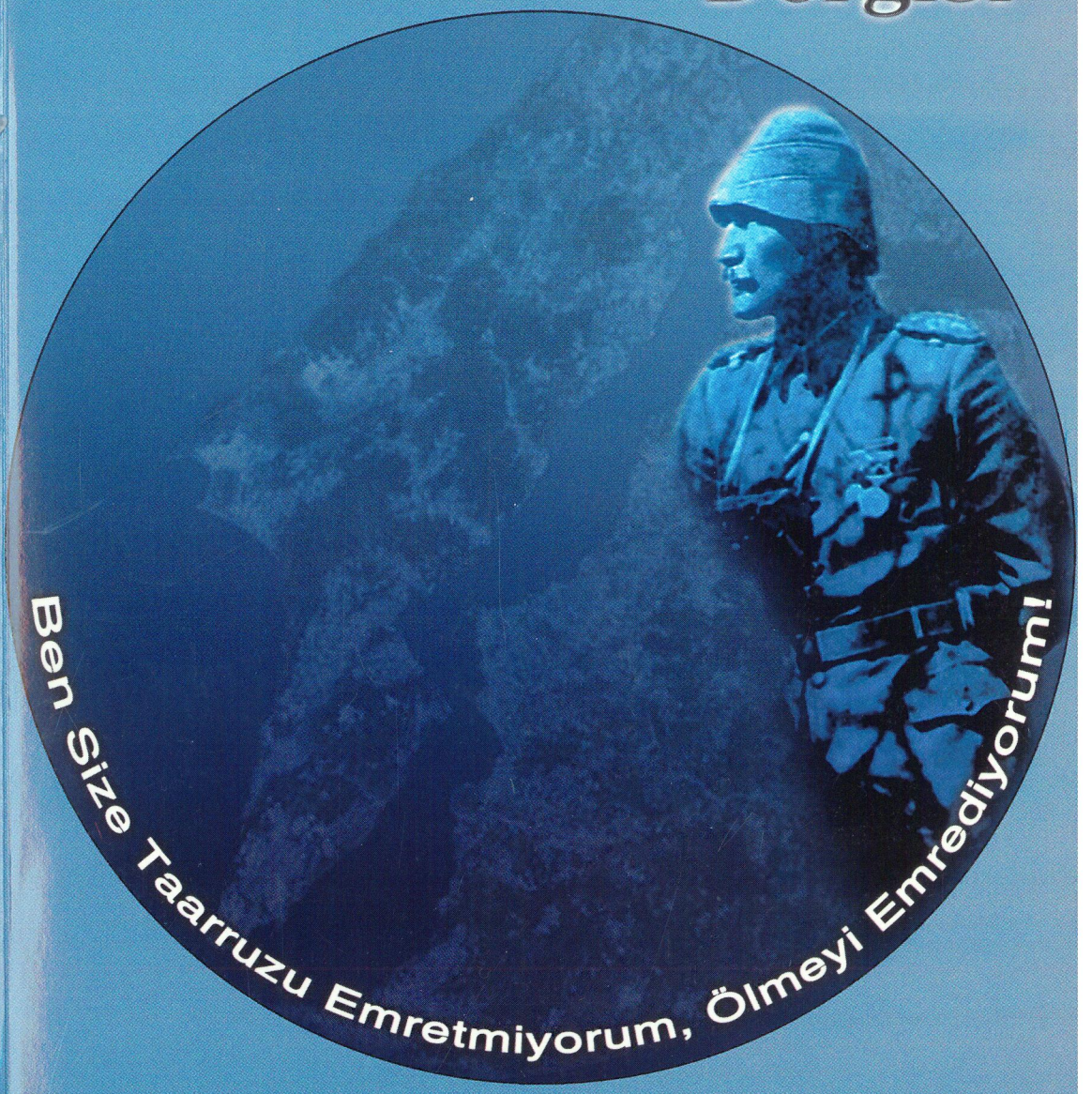

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Yayınları

ASKERÎ TARİH ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

(ULUSLARARASI ASKERÎ TARİH KOMİSYONU ÜYESİ)

GENELKURMAY ATASE BAŞKANLIĞI YAYINLARI

YIL: 8 Ağustos 2010
(SAYI: 16, Özel Sayı)
(95'İNCİ YIL DÖNÜMÜNDE ÇANAKKALE MUHAREBELERİ VE ATATÜRK)

Sahibi
Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dz.Kd.Alb.Akif Kemal BURDUR

Dergimizdeki yazı ve resimlerin her hakkı saklıdır; ancak, kaynak gösterilmek suretiyle alıntı yapılabilir.

Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan makaleler, TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNİN DEĞİL YAZARLARININ KİŞİSEL FİKİRLERİNİ YANSITIR.

ISSN 1303 - 9342

NSN 7610270511858

ANKARA
GENELKURMAY BASIMEVİ
2010

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

Sempozyum Açış Konuşması
Abdullah ATAY..... 1

Sempozyum Açış Konuşması
Ali AKDEMİR..... 5

Çanakkale Muharebeleri ve Mustafa Kemal ATATÜRK
F.Rezzan ÜNALP..... 7

Yunanistan ve Bulgaristan'ın Çanakkale Savaşları'na Dair Tutumları ve Bu Konuya Yönelik Türk Makamlarının Değerlendirmeleri
Barış METİN..... 27

Çanakkale Savaşları ve Almanya
Mustafa ÇOLAK..... 35

Osmanlı Meclisi Mebusanında Çanakkale Muharebeleri Konusundaki Görüşmeler
Mithat ATABAY..... 49

Goben ve Breslav'ın Alınmasının Perde Arkası, ABD'nin Yunanistan'a Verdiği İki Savaş Gemisi: Missisipi ve İdaho Dretnotları
Esat ARSLAN..... 67

Osmanlı Devleti'nin Almanya ile İttifakını ve Birinci Dünya Savaşı'na Girişini Gerektiren Sebepler
Mehmet OKUR..... 89

Çanakkale Savaşı ile İlgili Yanlışlıklara Birkaç Örnek ve Öneriler
Burhan SAYILIR..... 107

Mustafa Kemal'in Çanakkale Savaşları'nda Gösterdiği Liderlik ve Motivasyon Stratejileri

Osman AKANDERE 125

Çanakkale Muharebeleri'nde Liderlik: Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme

Hale ÖNER-Burak SEVİNGEN 137

İngiliz Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri'nin Deniz Harekâtı

Figen ATABEY 153

Çanakkale Muharebeleri'nde Boğaz Harbi - 18 Mart Deniz Harekâtı

Ümit CENGÜVAR 175

Çanakkale Cephesi'nde Kara Muharebeleri

Davut SAĞIR 187

19'uncu Tümen Ceridesine Göre Çanakkale Muharebeleri'nde İlk Gün: 25 Nisan 1915 Kabatepe - Arıburnu - Conkbayırı Bölgesindeki Muharebeler

Zekeriya TÜRKMEN 215

Çanakkale Muharebeleri'nde Hava Harekâtı

Oğuz OKUYUCU 267

Çanakkale Savaş Esirleri, Karakol Esir Kampı ve Kıbrıslı Türkler

Ulvi KESER 301

Vatanın Bağrına Gömülü Emanetler "Çanakkale Şehitlikleri"

Gürsel AKINGÜÇ 345

Kıbrıs'ta Çanakkale Şehitleri ve Çanakkale Şehitliği

Vehbi Zeki SERTER 357

İkinci Meşrutiyet Dönemi Basınında Türkçü Aydınların Çanakkale Savaşları'na Bakışları (1914 - 1916)

Pakize Yönter SAĞUN 395

Macar Kaynaklarında Çanakkale Savaşı

Melek ÇOLAK 419

Çanakkale Savaşları'nda Türk ve Anzak Cephelerinde Sunulan Hasta Bakım Hizmetlerine Bakış

Sevgi HATİPOĞLU-Sevinç TAŞTAN-Vesile ÜNVER 449

Çanakkale Savaşları'nın Genel Bir Değerlendirmesi

A. Mete TUNÇOKU 467

Sempozyum Kapanış Konuşması

Abdullah ATAY 471

Sempozyum Kapanış Konuşması

Ali AKDEMİR 473

ASKERÎ TARİH ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Hakemli Dergi

Yılda iki sayı yayımlanır.

Yıl: 8 Ağustos 2010 (Sayı: 16, Özel Sayı)
(95'inci Yıl Dönümünde Çanakkale Muharebeleri ve ATATÜRK)

ISSN: 1303 - 9342
NSN: 7610270511858

Yayın Kurulu

Kur.Alb.Sertif DEMİR
Dr.Hv.Öğ.Alb.F. Rezzan ÜNALP
Tar.Uzm.Ahmet ÇALIŞKAN

Düzelti / Sayfa Düzeni

Red.Uzm.Yasemin YILMAZ
Red.Uzm.Melek ALKA
Red.Uzm.İlkay SARIKAYA
Red.Uzm.Ceyda YILDIRIM

Danışma Kurulu

Prof.Dr.İlber ORTAYLI
Prof. Dr.Ergün AYBARS
Prof. Dr.Sabahattin ÖZEL
Prof. Dr.Reşat GENÇ
Prof.Dr.Selami KILIÇ
Prof.Dr.Aygün ATTAR
Doç.Dr.Yusuf SARINAY
Dr.(E)Tuğg.Erdal YURDAKUL
Yrd.Doç.Dr.(E)Alb.İsmet GÖRGÜLÜ
Dr.(E)Hv.Öğ.Alb.Rıfat UÇAROL

Hakem Kurulu

Prof. Dr.Reşat GENÇ
Prof.Dr.A. Mete TUNÇOKU
Prof.Dr.Esat ARSLAN
Prof.Dr.İhsan GÜNEŞ
Prof.Dr.Temuçin Faik ERTAN
Yrd.Doç.Dr.İsmet GÖRGÜLÜ
Dr.Öğ.Alb.Zekeriya TÜRKMEN
Dr.Öğ.Alb.Suat AKGÜL
Dr.Hv.Öğ.Alb.F. Rezzan ÜNALP

Tel: 0 312 402 23 33 / 402 29 04
Belgegeçer: 0 312 424 21 31
Elmek: atad@tsk.tr

Yazışma Adresi
Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı
06100 Bakanlıklar/Ankara

GENELKURMAY BASIMEVİ
YAYIN NUMARASI : 2010/79

İKİNCİ MEŞRUTİYET DÖNEMİ BASININDA TÜRKÇÜ AYDINLARIN ÇANAKKALE SAVAŞLARI'NA BAKIŞLARI (1914 - 1916)

"Ecdadımızın heybeti, ma'ruf-u cihandır.
Fıtrat değişir sanma, bu kan yine o kandır."
Namık Kemal

Pakize YÖNTER SAĞUN*

Giriş

XIX. yüzyılın ortalarından itibaren sömürgecilik, sanayileşme, hızlı silahlanma, bloklaşma, dinî ve kültürel yayılmacılık gibi nedenlerden dolayı uluslararası dengeyi alt üst eden gelişmeler, büyük bir paylaşım savaşının da nedeni olmuştur.

XX. yüzyılda Avrupa'da bloklar netleşirken, Osmanlı İmparatorluğu da yeniden anayasalı bir döneme girmiştir. Ancak devlet hem iç hem de dış sorunlarla karşılaşmıştır. İçte 1909'da çıkan "31 Mart İsyanı", dışta İtalya'nın sömürge arayışı ve Trablusgarp Savaşı, Rusya'nın Balkanlar'da izlediği Panslavist politika döneme damgasını vurmuştur. 15 Ekim 1912'de Uşi Antlaşması'yla sonuçlanan Trablusgarp Savaşı'nın hemen ardından Balkan Savaşı başlamıştır. Balkan Savaşları'nın ilk evresi Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük toprak kaybetmesine ve bunun sonucu olarak da 23 Ocak 1913'te Babıali Baskını ile iktidarı ele geçiren İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) soyunduğu, "ülkeyi ne olursa olsun kurtarma misyonu" doğrultusunda hızla Türk milliyetçiliğine yönelecektir. Birinci Balkan Savaşı'ndan büyük pay alan Bulgaristan'a karşı diğer Balkan devletlerinin savaş açması, Enver Paşa'nın bu olayı değerlendirerek, Edirne'yi almasıyla sonuçlanmıştır. Edirne'nin geri alınışı Enver Bey'in ve İttihat ve Terakkinin prestijini arttırmıştır. Ocak 1913'ten sonra İttihat ve Terakki liderleri ellerindeki bütün devlet imkânlarını kullanarak bir Türk milleti yaratmaya karar vermişlerdir. Bunun için basından da faydalanacaklardır.[1] İTC, Osmanlı ve İslam kalıbından bir Türk milleti çıkarmaya çalışacaktır.[2] İttihatçılar, Almanların talebi üzerine "cihat" çağrısında bulunmuşlardır.[3] Cihadın savaş

Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi (Sayı: 16, Özel Sayı) (95'inci Yıl Dönümünde Çanakkale Muharebeleri ve ATATÜRK) Ağustos 2010

* Öğr.Grv., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Görevlisi Pyonterqanadolu.edu.tr/0222-3350580-4042, Cep.Tel: 05413229429.

[1] İkinci Meşrutiyet Dönemi basın hareketleri için bk. M. Nuri İnuğur; Basın ve Yayın Tarihi, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1982, s.305-335.

[2] Karpat; İslam'ın Siyasallaşması, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s.645/685.

[3] age.; s.686. Sultan Mehmet Reşat tarafından ilan edilen Cihad-ı Ekber, 13 Teşrinisani 1914 (31 Teşrinievvel 1330) tarihinde bütün ulusal basında Cihad-ı Ekber olarak yayımlanmıştır. Burada padişah Osmanlı erkeklerini silah altına çağırmış ve bunun açıklamasını yapmıştır. Bu fermanda "kahraman askerime" başlığı altında "Din-i Mübeyyinimize, vatan-ı azizimize kasteden düşmanları açtığımız bu mübarek gaza ve cihat yolunda bir an azim ve sebattan, fedakârlıktan ayrılmayınız düşmana aslanlar gibi savlet ediniz." demiş ve 300 milyon Müslüman'ın geleceğinin buna bağlı olduğu vurgulanmıştır. Bu görevi yaparken "bir zamanlar dünyayı titretmiş olan

üzerinde etkisi çok sınırlı kalmıştır. Tek etkisi Anadolu halkı üzerinde olmuştur. Bu duyguyu Çanakkale için ortaya koyulan bütün edebi yazında görmek mümkündür.

Avusturya-Macaristan veliahdının Saraybosna'da bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesi, Birinci Dünya Savaşı'nın patlamasına neden olmuştur. Osmanlı Devleti 2 Ağustos 1914'te Almanya ile ittifak anlaşması imzalamış ve aynı tarihte de seferberlik ilan etmiştir. Ancak silahlı bir tarafsızlık sürdürmüştür. Osmanlı İmparatorluğu da özellikle İttihat ve Terakkinin askerî kanadında yer alan ve Enver Paşa'nın liderliğini yaptığı bir grupta yakın dönemde kaybedilen toprakların geri alınması, siyasi ve iktisadi bağımsızlığın yeniden kazanılması, Turan İmparatorluğu'nun kurulması gibi nedenlerden dolayı savaşa girme taraftarlığı oluşmuştur. 11 Ağustosta Goben ve Breslau adlı iki Alman savaş gemisinin Boğazlar'ı geçerek Osmanlı İmparatorluğu'na sığınması ve bu iki geminin Karadeniz'de yaptığı tatbikat sırasında Rus kıyılarını bombalamasıyla, İmparatorluk bir olupbittiyle savaşa sürüklenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu savaşa girer girmez ardı ardına cephelerde savaşmaya başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türk milliyetçiliğinin kaderini değiştiren cephe ise Çanakkale Cephesi olmuştur. Savaşın nedeni ve gidişatı bir ulus devlete doğru gidişi de hızlandırmıştır.

Rusya'da savaş, olumsuz etkilerini göstermeye başlamıştır. Rusya, Alman orduları karşısında da yenilgiler almaya başlamış, bunun da etkisi içte ekonomik ve siyasal olarak görülmüştür. Rusya'yı bu durumdan kurtarmak isteyen Müttefikler, Boğazlar'ı geçme projelerini yürürlüğe koyma kararı almıştır. Böylece Osmanlı İmparatorluğu ortadan kaldırılacak, Çarlık rejimi güçlendirilecek, Almanların hareket alanı daraltılacak, Rusya'nın tahılı Avrupa'ya aktarılacak, tarafsız devletlerin özellikle Yunanistan'ın İtilaf devletlerinin yanında yer almaları sağlanacak ve savaş bitirilecekti. Bu amaçla İngiltere ve Fransa Çanakkale Savaşı'nı başlatmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Rusya ile savaşa girmesi doğal olarak Türkçülük akımına da güç kazandırmıştır.[4] Yusuf Akçura, savaşa girilmesiyle Rusya'da yaşayan, özgürlükleri elinden alınmış Türklerin bu savaşın galibiyetle sonuçlanması hâlinde, kurtarılmasına da hizmet edeceğini belirtmiştir. Bu amaç Osmanlı savaşlarının hiçbirisinde yoktur. Harbin bir kısım Osmanlılarca din yönünden diğer bir kısım Osmanlılarca milliyet yönünden

---

Osmanlı ordularının hayr-ül halefleri olduğunuzu gösteriniz ki düşman-ı din ve devlet, bir daha mukaddes topraklarımıza ayak basmasın padişah buyruğunda dinini, vatanını, namusunuzu koruyun." çağrısı yapmıştır. (Mehmet Reşat) "Cihad-ı Ekber", İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914-3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.82-83.

[4] Yusuf Hikmet Bayur; Türk İnkılabı Tarihi, 1914-1918 Genel Savaş, Savaşın Sonu, C III, Kısım: IV, TTK Yayınları, Ankara, 1983, s.384.

ülküsel bir harp olması fedakârlıkları arttırmıştır.[5] Akçura, Birinci Dünya Savaşı'nın nedenini "Şark meselesi" olarak belirlemiş ve Şark meselesinin düğümünün ise Boğaz olduğunu söylemiştir. Yazara göre bu nedenle, savaş dışı kalmamız olanaksızdır.[6] Türkçü aydınlardan, Halide Edip ise, savaşa yeni girmiş olduğumuz bir sırada, savaşın mutlak bir gün patlak vereceğini söyledikten sonra, savaşın Turan idealini gerçekleştirmek için bir fırsat olduğunu ileri sürmüştür.[7] Şubat 1915'e kadar süreli yayınlarda görülen propaganda Turan ve İslam birliği hayalleri üzerine kuruludur. Saldırgan görünümlü ve "fırsatı kaçırmayalım" teması etrafında yürütülen bu propagandaya, savaşa girildikten sonra bir de "halas ve istiklal" temaları eklenmiştir. O dönemde ortaya konan tüm çalışmalarda Osmanlının savaşının haklı bir savaş olduğunu kanıtlanmaya çalışılmıştır.[8]

Çanakkale Savaşları'na aydınların görüşlerine bakmadan önce, konumuz gereği Türk milliyetçiliğinin gelişim evrelerine kısaca değinelim.

1. Türkçülük

Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa'da yaygın hâle gelmeye başlayan milliyetçilik hareketleri, öncesinde içinde yaşayan çok sayıda etnik grup ve ulusu, "millet sistemi" adı verilen bir yapı içinde örgütlüyordu. Bu sistem içinde, topluluklar dinî cemaatler şeklinde beliriyordu. Ancak 1789 Fransız İhtilali sonrasında milliyetçilik fikirlerinin Avrupa'da yayılması ve Balkanlar'da da etkili olmaya başlaması Osmanlı İmparatorluğu'nun, sorunlarına yeni ve çok önemli bir diğerini ekledi. Kısa sürede imparatorluğun Hristiyan unsurları arasında etkili milliyetçilik hareketleri görülmeye başlandı. Bu hareketler içinde Yunan ayaklanması, bağımsız bir Yunan devletinin kurulmasıyla sonuçlanınca, Osmanlı ülkesindeki diğer unsurların bu alandaki faaliyetleri çok arttı. Kısa süre içinde Yunan, Sırp, Ulah milliyetçilikleri hızla gelişti. Bunları Bulgar, Arap ve Arnavut milliyetçiliği takip etti.[9]

Ancak gelişen bu milliyetçilik hareketlerine karşılık, imparatorluğun Türk unsurunda benzeri bir davranışa rastlamıyoruz. Bu hareketin Türk unsuru içinde geç belirmesinin temel nedenleri, imparatorluğun çoğunluğunu oluşturan bu grubun onu sürdürmeyi ve kurtarmayı düşünen tek topluluk olmasıyla, ümmet yapısının etkisinden kaynaklanmaktadır. 1839 Gülhane Hattı Hümayun ile Tanzimat hareketlerinin liderleri, geniş anlamda Osmanlı topluluğu fikrini benimsetmeye çalıştılar. Böylece etnik ve dinsel ayrılıklar

---

[5] Bk. A.Y.; "Geçen Yıl: 1330 Senesi", Türk Yurdu, Yıl: 5, S 79, (5 Mart 1331-18 Mart 1915), s.3-5. Türk Yurdu; C 4, Tutibay Yayınları, Ankara, 1999, s.82-85.

[6] Y. agm.; s.83-85.

[7] Halide Edip; "Halas Muharebesi", Tanin, 11 Aralık 1914, (28 Teşrinisani 1330), s.2. Bayur; C III, K, IV, s.411-412.

[8] Erol Köseoğlu; Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) Propagandadan Millî Kimlik İnşasına, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s.175.

[9] Şükrü Hanioğlu; "Türkçülük", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, C 5, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s.1394-1399. Şerif Mardin; Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s.62-63. Köseoğlu; s.103.

önlenecekti. Bu yeni siyaset "Osmanlıcılık" diye tanındı.[10] Bunun yanı sıra, İslam dininin milliyetten ziyade ümmet anlayışı üzerinde durması da Türklerin bu düşünceye yönelmesini frenleyen ikinci bir nedendir. Türkçülük ise, Osmanlıcılık ve İslamcılığın daha yakın dönemlere ait bir yan ürünüdür.[11]

XIX. yüzyılın sonlarına doğru, Osmanlıcılık düşüncesi içinde de Türk unsuruna ağırlık verme gibi eğilimle karşılaşmaya başlıyoruz. İlk olarak, Osmanlı öncesi Türk tarihi tartışma konusu hâline gelmiştir. Ama gerek yurt içinde gerekse yurt dışındaki çalışmalarda her şeyin üzerinde bulunan bir Osmanlılık ideali söz konusudur.[12] İç koşulların zorlaması ve dıştan gelen etkiler sonucunda yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkçülük dil alanında da gelişmeye başlamıştır.[13] Genç Osmanlılar hareketinin önemli isimlerinden, Ali Suavi, Osmanlı sınırları dışında Orta Asya'da yaşayan Türklere ilgi göstermeye başlamış, Türk halklarından ve onların uygarlığa katkılarından söz ederek yeni Osmanlılar arasında etno-millî ilgisi en yüksek kişi olmuştur.[14] Osmanlı Devleti'nde vatan ve ona duyulan sevgi ve bağlılık yine Genç Osmanlılardan Namık Kemal tarafından "Vatan Yahut Silistre" adlı çığır açan oyununda dile getirilmiştir.[15] Namık Kemal, vatan sevgisini, Tanrı vergisi olan ulvi bir duygu olarak görmüş ve bunun inanç ve tarihten kaynaklandığına inanmıştır. Oyun, ortaya koyduğu duygusal, nostaljik, psikolojik vurgularıyla Çanakkale Savaşları'nı anımsatmaktadır. Namık Kemal de Osmanlıcılık artık Müslim ve Türk ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır ve gayrimüslimler bunun dışında bırakılmıştır. Fakat bu milletin bir lidere ihtiyacı vardır. Uzun yıllar bütün aydınların beklediği bu lider kimliği Çanakkale'de ortaya çıkacak bir isimdir: Mustafa Kemal.

Türkçülüğün kültürel alandan siyasal boyutlara sıçramasında 1904 tarihinde Mısır'da "Türk" adlı gazetede de çıkan bir dizi makale, önemli bir dönemeci oluşturmuştur. Yusuf Akçura'nın "Üç Tarzı Siyaset" adını taşıyan makalesi "Türkçü görüşlerin manifestosu" özelliği taşımaktadır.[16] Akçura burada Pantürkçü özlemlerini açığa çıkarmıştır.[17] Üç Tarzı Siyaset eserinden sonra da çok etnikli-çok dinli yapısı gereğince Türkçülük akımı Balkan

---

[10] David Kushner; Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu, Fener Yayınları, İstanbul, 1998, s.10-11.

[11] Kemal H. Karpat; İslam'ın Siyasallaşması, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, s.19-20. Nizam Önen; İki Turan, Macaristan ve Türkiye'de Turancılık, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s.95-96. Mardin; s.31 vd.

[12] Hanioğlu; s.1396. Bk. Kushner; s.39 vd.

[13] Önen; s.96.

[14] Y. age.; s.90. Bu konuda bk. Hüseyin Çelik; Ali Suavi ve Dönemi, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 631-32.

[15] Karpat; s.618.

[16] Yusuf Akçura; Üç Tarz-ı Siyaset, TTK Yayınları, Ankara, 1998.

[17] François Georgeon; Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876-1935), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, s.12-17/33-34. Bk. Jacop M. Landau; Pantürkizm, Türkçesi: Mesut Akın, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1999. Karpat; s.611.

Savaşlarına kadar, Osmanlıcılık ve İslamcılık politikalarının gölgesinde kalmaya devam etmiştir.[18]

İkinci Meşrutiyet, Türkçüler açısından ilk örgütlenme denemelerine girişikleri ve görüşlerini yayabilmek açısından daha rahat bir ortam buldukları bir dönemeç olmuştur. İkinci Meşrutiyet'in ilanını izleyen günlerde Türkçülerin ilk örgütü 25 Aralık 1908'de "Türk Derneği" adıyla kurulmuştur.[19] Kültürel Türkçülüğün özellikle dilde sadeleşme akımının kaynağı Selanik'te çıkan Genç Kalemler dergisi olmuştur. Genç Kalemler "millî kimliğin" oluşumunda dil ve kültürü ön plana çıkarmıştır.[20] 1911'de Türk Yurdu[21] Cemiyeti kurulmuştur. Türk Yurduna damgasını vuran iki temel çizgi, Pantürkizm ve ilerlemeciliktir.[22] Türk ulusal akımının 1911-1918 dönemine damgasını vuracak Türk Ocağı bu çabalarla ortaya çıkacaktır. Türk Ocağı, 25 Mart 1912'de resmen kurulmuştur. Türk Ocağının başarılı olmaya başladığı dönem, ulusal akım içinde yer alan milliyetçi Türkçülük ideolojisinin de etkili olmaya başladığı Balkan Savaşı sonrası dönemdir. 1913'ten itibaren Türkçülük; Osmanlıcı, İslamcı ve Batıcı rakiplerini geride bırakmaya başlayacaktır.[23]

Türk Ocakları 1915 yılında Çanakkale Savaşı'na gönüllü olarak katılmak üzere toplanan üniversite gençliği için özel programlar hazırlamıştır. Önemli hatiplerle konferanslar düzenlenmiştir.[24] Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale'de olağanüstü fedakârlığı gerektiren görevlerde ortaya atılan gönüllülerin çoğu Türk Ocağı mensupları olan yedek subaylardan çıkmıştır.[25]

---

[18] Önen; s.101.

[19] Türk Derneğinin amaçları; Kültürel Türkçülük yanında "Türk diye anılan bütün kavimlerin" ifadesinden anlaşılabileceği gibi Pantürkçülüğü de içermektedir. Dernek 1911 yılında Türk Derneği adında bir dergi de yayımlamaya başlamıştır. Dergide Osmanlı İmparatorluğu'nun yanı sıra Orta Asya'nın geçmişine ve o günkü durumuna ait makalelerde yayınlanmıştır. Dernek ilk kongresini 1911'de yapmıştır. Bk. Yusuf Sarınay; Türk Milliyetçiliğinin Tarihî Gelişimi ve Türk Ocakları, 1912-1931, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1994, s.94-102. Ali Engin Oba; Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu, İmge Yayınları, Ankara, 1995, s.207. Füsun Üstel; İmparatorluktan Ulus Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları, (1912-1931), İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s.15-41. Tarık Zafer Tunaya; Türkiye'de Siyasal Partiler, C 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s.440-441. Masami Arai; Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.148-150. Önen; s.101. Yusuf Akçura; Yeni Türk Devleti'nin Öncüleri-1928 Yılı Yazıları, Yayına Haz. Nejat Sefercioğlu, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s.32/234-235.

[20] Arai; s.49-79. Sarınay; s.112.

[21] Üstel; s.42. Sarınay; s.107-117. Tunaya; C 1, s.441.

[22] Georgian; s.70.

[23] Üstel; s.51 vd. Sarınay; s.118 vd. Tunaya; C 1, s.458-470. Oba; s.207.

[24] Sarınay; s.150.

[25] Abdülhak Şinasi Hisar, Türk Ocağı ile ilgili şunları söyler; "... Ocak, Türk gençliğini millî duygu etrafında azami uyanıklığa davet ediyordu... Milliyetçilik ve vatanseverlik hislerini saatlerce şuurlandırmakla kalmıyor, onları birer iman hâline getiriyordu". Gerçekten de Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale'de olağanüstü fedakârlığı gerektiren görevlerde ortaya atılan gönüllülerin çoğu Türk Ocağı mensupları olan yedek subaylardan çıkmıştır. Vehip Paşa'nın Çanakkale Savaşları sırasında İstanbul gazetecilerine "Ne vakit çok müşkül bir vazife yapılmak icap ederse en evvel ocaklı zabiti hatırladığımızı size haber vermeliyim." demesi, Ocağın "millî şuur" yaratmada olumlu tesirler bıraktığının delilleridir. Bk. Abdülhak Şinasi Hisar, "Bir Vatanseverlik

Genç Kalemlerle başlayıp da Yeni Mecmua'da devam eden cereyan özellikle, felsefi ve sosyal bir harekettir. Bu hareketin esası "millî harsı" aramaktır.[26] Bu dergiler ve cemiyetler; millî kültür, dil, edebiyat ve tarih konularına ilgi duyan bir çevrenin oluşumunu hazırlamıştır.[27] Bu çevre daha sonra "millî kimliği" siyasi alana taşıyacaktır.

Bu arada Balkan Savaşı'nın İmparatorluk kamuoyunda büyük şok yaratan sonuçları, Türkçülerin bu alandaki tezini çok kuvvetlendirmiştir. Ziya Gökalp de Türklerin bu muharebede ilk kez "Biz değil, ben varım." diyebildiğini ifade etmektedir. Türkçülük artık yalnızca kültürel bir akım olmaktan çıkarak aynı zamanda siyasal boyutu ağır basan bir hareket hâline gelmiştir. Bunun için Türkçüler, ilk hedef olarak siyasal bir Türk birliğini öngörmektedirler. Birinci Dünya Savaşı'na giriş ve özellikle Rusya ile karşı kamplarda yer alma, Türkçülerin siyasal ideallerinin daha fazla gündeme gelmesine yol açmıştır. Bu arada Türkçülük de İttihat ve Terakkinin dolayısıyla devletin resmî ideolojisi hâline getirilmiştir.[28] Balkan Savaşları Osmanlıcılığın resmî düzeyde dahi sürdürülmesini anlamsızlaştırmıştır. Bu savaştan sonra Tarık Zafer Tunaya'nın deyimiyle: "İttihat ve Terakkinin Türkçülük akımı bu savaşın dumanları içerisinden sanki fışkırmıştır."[29]

2. Balkan Savaşı

Türkiye'nin yakın tarihinde Balkan Harbi kaplayıcı bir başlıktır. Yalnızca çeşitli silahlı eylemleri değil, aynı zamanda çeşitli fikirleri, eylemleri

---

Mabedi Olan Ocak" TY, S 235, Ağustos 1954, s.89-90, Aktaran: Sarınay, s.151-152. Ziya Gökalp; "Türk Ocakları ve Millî Şuur", Türk Yurdu, S 245, Haziran, 1955, s.954, Aktaran: Sarınay, s.152. Hanioğlu; s.1397. Türk Yurdu'nda karşımıza çıkan ilk tema: Türklere Osmanlılık dışında ulusal bir kimlik verme gayreti olmaktadır. Türkçüler, milletleşmenin gayet doğal olduğunu belirtmektedirler. Bütün dünyada görülmekte olan bu akımın Türkler için istisna kabul etmesi onlarca imkânsız görülmektedir. O hâlde yapılması gereken bu alanda belirtilen şuurun kazandırılması olacaktır. Osmanlı milleti ve milliyetinin olamayacağını ve Osmanlılığın yalnızca bir devletin adı olabileceğini belirtmektedirler.

Türkçülerin Programı:

1. Tüm Türklere bir ulus bilinci ve ulusal ülküler aşılanmalıdır.
2. Modernleşmek gereklidir.
3. İslam dünyası ile iyi ilişkiler kurulmalıdır.
4. Siyasal amaçlara ulaşabilmek için ulusal bir ekonomi politikası izlenmeli ve özellikle kapitülasyonlardan kurtulmalıdır.
5. Siyasal bağımsızlığın sağlanabilmesi için gerekli bir diğer aşama kültürel bağımsızlığın sağlanmasıdır.

Tüm Türkleri bir araya toplayacak bir devlet oluşturulmalıdır.

Ayrıntılı bilgi için bk. Peyami Safa; Türk İnkılabına Bakışlar, Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1996, s.30-32. Toktamış Ateş; Türk Devrim Tarihi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000, s.65-66.

[26] Bayur; C III, K. IV, s.390.

[27] Köseoğlu; s.111.

[28] Hanioğlu; s.1398.

[29] İttihatçıların Türkçü görüşleri için bk. Tunaya; C 3, s. 379 vd. Bk. Ziya Gökalp; "İçtimaiyat: Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak", Türk Yurdu, Yıl: 2, S 35, (7 Mart 1329-20 Mart 1913), s.184-186. (Devamı, Yıl: 3, S 36, s.201-202), Tutibay; C 2, (3-4), 1912-1913.

ve de özlemleri içeren bir başlıktır. Türkler için bu savaş Osmanlılık dışında, fakat millî oluş içinde bir gelişmenin kilometre taşı olmuştur. Bu nedenle kazanılmamış bir istiklal savaşı da niteliğindedir. Kendisini izleyen Müdafaa-i Hukuk dönemi için gerekli birikimlerin ve deneyimlerin laboratuarı olacaktır.[30] Bu deneyimin en çok vurgusu da Çanakkale'de yapılacaktır.

Zafer Toprak, Balkan Savaşı'nı şöyle yorumlar: "Türkiye tarihinde Balkan Harbi bir dönüşümü simgeler. Osmanlı için Balkan Harbi sonun başlangıcıdır. Şunu hatırlatmakta yarar var. En uzun Cihan Harbi yani Birinci Dünya Savaşı Türklerin savaşıdır. Diğer savaşan ülkeler, beklentilerinden çok daha uzun süren Cihan Harbi'ni dört yılda sona erdirmiş barışa ulaşmışlardır. Oysa Türkiye bir anlamda Balkan Harbi'yle başladığı Cihan Harbi'ni Millî Mücadele ile sona erdirmiştir. Tüm bu savaşları sürdürecek 'millî kimlik' Balkan Harbi ile gündeme gelmiştir. Balkanlar'ın yitirilişi Osmanlı kimliğinin bir yana bırakılmasına geniş bir kimlik olarak, Türk milliyetçiliğinin ön plana çıkarılmasına neden olmuştur."[31] "Türk kimliği" işte bu savaşlarla toplumsallaşmış "Balkan mezalimi", "Yunan mezalimi", "Ermeni mezalimi" ve benzeri sıfatlarla ulus kimliği içe dönük bir yapı kazanmıştır.[32] Balkan Harbi Osmanlının, Avrupa kimliğinin tükenişi anlamına gelir. Bundan sonra tüm dikkatler Anadolu'ya döner ve değişik söylemlerde Anadoluculuk hareketleri Türk milliyetçiliğinin omurgasını oluşturur.[33] "Balkan Harbi ertesi Osmanlı, Anadolu eksenli bir devlet olmayı önemser, özellikle Cihan Harbi yıllarında Anadolu bir başka vurgulanır. Yeni doğmakta olan ulus devlet kimliği Anadolu üzerine inşa edilir."[34]

Balkan Savaşı'nın en büyük etkisi Çanakkale Savaşı'nda olduğu gibi İstanbul'da olacaktır. Çünkü cephe İstanbul'a dayanmıştır.[35] Balkan Savaşı'nı "bir ideoloji savaşı", olarak niteleyen Tarık Zafer Tunaya "Balkan Harbi basit bir savaş değildir. Osmanlı ordusu ve Türk toplumu üzerinde çok derin izler bıraktığı için değil, niçin mağlup olduk? sorusunu araştıran geniş bir literatür de bu nedenle oluşmuştur." demiştir.[36] Söz konusu edebiyat, dönemin siyasal ve kültürel söylemini dönüştürecek uzun süre kullanımda kalacak kavram, tutum ve ifade biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açacaktır.

---

[30] Tunaya; C 3, s.587-588.

[31] Zafer Toprak; "Cihan Harbi'nin Provası Balkan Harbi", Toplumsal Tarih, S 104, Ağustos, 2002, s.45-46.

[32] Y.agm.; s.46.

[33] Y.agm.; s.47.

[34] Y.agm.; s.47. Çanakkale Savaşı'na İzmir çok önem vermiştir. Basından bir örnek: "Ya Namusla Öleceğiz veya Şerefle Yaşayacağız", İzmir Matbuatından, (11 Mart 1915, 26 Şubat 1330, Nu. 6486, s.2), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber-Yorum-Bildiri-Röportaj-Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.142. Bk. Toprak; Türkiye'de Millî İktisat, 1908-1918, Yurt Yayınları, Ankara, 1982, s.51. Ayrıca bu konu için bk. Zafer Toprak; İttihat ve Terakki ve Cihan Harbi, Savaş Ekonomisi ve Türkiye'de Devletçilik, 1914-1918, Hamer Kitabevi, İstanbul, 2003.

[35] Toprak; Millî İktisat, s.109.

[36] Bk. Tunaya; C 3, s.583.

Bunlardan başlıcalar: "lekelenmek, lekeyi kanla temizlemek, intikam, unutmamak, millî kin, ittihat ve tesanüt" sayılabilir. Söylem alanı önceki döneme nazaran çok daha fazla duygusal bir görünüm sergilemektedir. Aşırı vatanseverlik duygusu, Balkan sonrası döneme damgasını vuracak bütün maddi olumsuzluklara rağmen Birinci Dünya Savaşı'na giriş bu yenilgi sayesinde kolaylıkla kabullenilecektir.[37] Tunaya da Birinci Dünya Savaşı'na "Balkan Harbi'nin yarattığı kompleks" içinde girildiğini vurgulamıştır.[38] Halide Edip "Felaketten Sonra Milletler" başlıklı yazısında,[39] Ömer Seyfettin, Balkan Harbi'nde tuttuğu günlük de Balkan felaketini ele almışlar ve bunun öcünün alınması vurgusunu yapmışlardır.[40] Balkan Harbi faciasının sonu, Çanakkale Zaferi ile noktalanmıştır.

3. İkinci Meşrutiyet Dönemi Basınında Türkçü Aydınların Çanakkale Savaşı'na Bakışları (1914-1916)

Çanakkale Savaşı, basında sadece askerî yönüyle değil, sosyal, siyasal, ekonomik, stratejik, felsefi ve tarihsel yönleriyle de işlenmiştir. Ancak ateş hattındaki sivillerin gözlemleri, röportajları, analizleri, günlükler, anıları,

---

[37] Köseoğlu; s.120.

[38] Örneğin Ubeydullah Esat isimli bir yazar, "Her şey öldü, parlak, övgüler dolu bir tarihi biz bugünkü nesil lekeledik, yakın veya uzak bir gelecekte şüphe yok ki bu lekeyi yine bu nesil ya da gelecek nesiller temizler, arındırır." demiştir. Köseoğlu; s.120. Tunaya; C 3, s.588.

[39] "Bu felaketten herkes acı duymaktadır. Ama asıl yapılması gereken ne olup bittiğini anlayabilmek için tarihe yönelmek, millî tarih üzerinde düşünmektir. Kartaca-Roma savaşlarına da değinen Edip sözü Romalı Senatör Katon'un "Kartaca mahvedilmelidir." cümlesine getirir ve "Bulgaristan Türkiye'ye birkaç saat mesafededir. Bulgaristan mahvedilmelidir." der. Edip bunu şöyle ifade eder; "Sizin yüreğinizde ölünceye kadar her münasebetle söyleyeceğim, bunu siz yüreğinizde hatta senelerin ve ölümün söndüremeyeceği bir ateş gibi üfleyiniz ve memelerinizin sütüyle evladınızın damarlarına akıtınız!" Edip, bunun amacının "kuvvetli ve hür Türkiye ve Türkler için" olduğunu da belirtir. Bk. Halide Edip; "İçtimaiyat: Felaketten Sonra Milletler", Türk Yurdu, Yıl: 2, S 40, 16 Mayıs 1329-29 Mayıs 1913. Türk Yurdu; C 2 (3-4) 1912-1913, s.287-291.

[40] Balkan Savaşı'na katılan Ömer Seyfettin Çanakkale gezisinde de yer almıştır. Balkan Savaşı'nda göremediklerini Çanakkale de arayacaktır. "Hareketimiz o kadar hissiz ve maneviyatsızdı ki ancak bir manevra böyle olabilir. Hani nutuklar, hitabeler, heyecanlar, şarkılar, alkışlar ... hiç hiçbir şey yok." sözleriyle askerler arasındaki "kuvve-i maneviyenin" tamamen yok olduğunu söyler. Ömer Seyfettin'in gözünde ordunun durumunu tanımlayan kelimelerden en önemlisi "intizamsızlıktır." Çanakkale'de bunun tam tersi olacaktır. Balkan Savaşı günlüğünde askerin sağlığı ve yaşanan fiziksel koşullara da sık sık yer vermiştir. Bir Türkçü aydın olan Ömer Seyfettin'i Balkan Savaşları'nda en çok etkileyen askerin savaşma isteksizliğinin yanında "asker millet" imajının da yıkılmasıdır. "maneviyatı (Türklük bilinci)" gelişmemiş birçok askerin vatanı korumak için yeterli çabayı göstermemiş olduğuna inanmaktadır. Yazar günlüğünde İstanbul'dan gönderilen bir mektuptan vurgu yaparak: "Sanayii nefiseden, sonra ticaretten, ziraattan mahrum olan Türkiye'nin siyasetine idare için bir ordusu vardı. Bu efsane de şimdi uçtu gitti. Onda artık ne kaldı?" bu söylenenlere inanan yazar yine de ümidin ölmeyeceğini söyler. "Mademki biz asker değiliz, mademki bizde askerlik için lazım olan zekâ ve itaat yok mademki bizde bir ideal bir vatan hissi nihayet bir lisan yok." sözleriyle de Türkçülüğün bazı önemlerinin mahvına işaret eder. Bk. Ömer Seyfettin; "Balkan Harbi Hatıralarından", Ömer Seyfettin Hayatı-Sanatı-Eserleri-Eserlerinden Seçmeler, Haz. Mehmet Nuri Yardım, Hikmet Yayınları, İstanbul, 2002, s.57-65. Tunaya; C 3, s. 588. Yardım; s.64-65. Seyfettin'in bu hikayelerinden en önemlisi, Ömer Seyfettin; Primo Türk Çocuğu, Ünlü Kitabevi, İstanbul, s.1993.

muhabirlerin cephelerden gönderdikleri haberler, söyleşiler, uzman görüşleri, çeşitli yazarların makaleleri, savaş psikolojisini yansıtması bakımından üzerinde durulması gereken önemli kaynaklardır. Zira Cenap Şahabeddin'in vurguladığı gibi savaş, "tabiatın en umumi kanunu"dur.[41] İnsanlık tarihine baktığımız zaman, bütün milletlerin geçmişlerinde başarılı başarısız birçok savaşlar yapılmıştır. Çanakkale Savaşı da Yeni Türkiye Devleti'nin oluşumuna giden yolda üzerinde durulması gereken önemli savaşlarımızdan biridir. Bu nedenle bu çalışmada Millî Mücadele'nin, âdeta girişini oluşturan Çanakkale Savaşı karşısında Türkçü aydınların takındıkları tavırlar yansıtılmaya çalışılacaktır. Bunu da yazarların o dönemin gazete ve dergilerine yazdıkları yazılardan derlenerek yapılacaktır.

Tanin Gazetesi Çanakkale Savaşı'na en dikkati çeken gazetelerden biri olmuştur. Özellikle başyazarı Hüseyin Cahit bu konuda çok önemli makaleler kaleme almış, savaşı görmek için bizzat cepheye gitmiştir. Hüseyin Cahit cephe açılır açılmaz, Çanakkale'nin düşman için "mezar" olacağını ve burada bütün İslam âleminin intikamının alınacağını söylemiştir.[42] Savaş bütün hızıyla devam ederken Türk askeri çok önemli zaferlere de imza atmıştır. Bu nedenle bu cepheye dikkatler daha çok artmıştır. Türk askerinin kahramanlıkları destanlaştırılırken, düşmanın hiçbir başarı kazanamamasına da dikkatler çekilmiştir. Hâlbuki onlar Boğaz'ı geçmenin çok kolay bir iş olduğunu düşünüyorlardı. Fakat Boğazlar'ı koruyanların nasıl bir "iman ve zafer" inancıyla dolu olduğunu görmüşlerdir. Cahit, düşmanın sadece denizden Boğazlar'ın geçilemeyeceğini anladığını, bu nedenle karaya asker çıkardıklarını ama karaya çıkan askerlerin de bu sefer karşılarında; "Türk dilaverlerinin (yiğitlerinin)" bulunduğunu bunun karşısında da onlara ancak kaçmak düştüğünü yazar. 5 Mart Zaferi'nden bir kahraman da doğmuştur; "Mustafa oğlu Mehmet Çavuş". Yazar, Mehmet Çavuş'un gösterdiği "aşk-ı celadeti (bahadırlık-kahramanlık)" anlata anlata bitirememiştir. Bu kahramanlığından dolayı gazilere madalyalarını bizzat cepheyi teftişe giden Başkumandan Vekili Enver Paşa takmıştır.[43]

Hüseyin Cahit Çanakkale'de düşmana karşı inşa edilen kalenin "vatan aşkı" olduğundan söz eder. Bu vatan için çarpan kalp Çanakkale'dir. Yazar, düşmana karşı "hilafet ve saltanatın kapılarını" tutan kahramanların, ölüme korkusuzca yaklaşmalarını övgü dolu sözlerle anlatır.[44] Hüseyin Cahit, düşman karşısındaki kahramanlığı görünce hayretler içinde kalır, bunun nedeninin de "yeni bir ruh ve büyük bir iman" olarak değerlendirir.[45] Hüseyin Cahit bu kahramanlığın halk tarafından da ödüllendirilmesinden gururla söz

---

[41] Mustafa Güneş; Emek Üşenmez, "Türk Şiirinde Çanakkale Savaşları", Çanakkale Tarihi, C 5, Değişim Yayınları, İstanbul, 2008, s.2775.

[42] Tanin; "Boğaz Önünde Nümayişler", 3 Mart 1915, 18 Şubat 1330, Nu.2227, s.1.

[43] Tanin; "Çanakkale Müdafaası", 8 Mart 1915, 23 Şubat 1330, Nu. 2232, s.1. Gazilere takılan madalyalar için bk. "Kahramanlar Güzergâhı Şahanede", Sabah, 22 Mayıs 1915, (9 Mayıs 1331), s.1.

[44] Tanin; "Çanakkale Müdafaası", 9 Mart 1915, 24 Şubat 1330, Nu. 2233, s.1.

[45] Tanin; "Yeni Ruh", 12 Mart 1915, 27 Şubat 1330, s.1.

eder, hatta düşman tehdidine maruz kalan Erzurumluların bile maddi yardımda bulunmasını çok manalı bulur.[46] Yazar ayrıca bu yardımları desteklemekte ve bunların arttırılması için çalışmalar da yapmaktadır.[47]

Savaş ilerledikçe Hüseyin Cahit'in savaşın nedenlerine ilişkin yazıları da çoğalmıştır. Cahit, savaşı, "İslamlık ve Hristiyanlık" arasında bir savaş olarak değerlendirerek, İngilizlerin en büyük amacının, Hilafet kurumunu küçük düşürmek, ondan kurtulmak hatta onu kendi himayesi altına almak olduğunu söylemiştir.[48] Yazar, bu zaferin mazideki şanlı zaferleri hatırlattığını söyler, özellikle "Girit" mücadelesinden, Köprülü Mehmet Paşa'dan ve Kara Mehmet'ten söz eder. Yazar "İki buçuk asır sonra Garb'ın zalim ve kuvvetli düşmanlarının İstanbul'u zaptetmek için harekete geçtiklerini, Fatih'in yadigârı olan bu memleketi elimizden almak ve Ayasofya'nın minarelerini yıkmak için hücum ettiklerini, düşmanın sadece isimleri ve bayraklarının değiştiğini" söylemiştir. Cahit o dönemlerin bir mirasının da "aynı sebat, aynı fedakârlık ve aynı Mehmet" der.[49]

Hüseyin Cahit, Osmanlıların zaferinin dış ülkelerde de takdirle karşılaştığını söyler. Her makalesinde Türk askerinin fedakârlıklarından söz eden yazar, askerlerin "hilalin şan ve selameti uğrunda bekçilik" ettiklerini, "hilali daima ve her yerde, her şeyden yüksek ve her şeyin fevkinde" tutmayı amaçladıklarını, "Osmanlılığın ar ve namusunu lekelerden" kurtardığını ifade etmiş ve düşmanı "vahşi bir sürüye" benzetmiştir.[50] Hüseyin Cahit, yazılarında özellikle "sancak" vurgusu üzerinde durmuştur. Örneğin 5 Mart zaferi sırasında Osman isimli bir kahramanın ölüm anında bile "Yaşasın sancağım!" dediğini söylemiştir.[51]

Hüseyin Cahit, çeşitli zamanlarda cepheyi ziyaret etmiş ve kahramanlıkları bizzat yerinde tanık olmuştur. Aynı zamanda asker hastanelerini de gezerek gazilerden kahramanlık öykülerini dinlemiştir. Hepsinin cepheye koşmak için can attığını, onların şu cümlesiyle ifade etmiştir: "Siperde arkadaşlar bekliyor, çabuk rica ederim."[52]

---

[46] Tanin; "Kahramanlığın Kıymeti", 19 Mart 1915, 6 Mart 1331, Nu. 2243, s.1. Tanin; "Evlad-ı Şehid İçin", 5 Haziran 1915, 23 Mayıs 1331, Nu. 2321, s.1.

[47] Tanin; "Askerlerimizi Düşünelim", 31 Ağustos 1915, 18 Ağustos 1331, Nu. 2408, s.1. Hüseyin Cahit; "Kış", Tanin, 25 Kânunuevvel 1915, 12 Kânunuevvel 331, Nu. 2524, s.1.

[48] Tanin; "İngiliz Nefreti", 17 Temmuz 1915, 4 Temmuz 1331, Nu. 2263, s.1.

[49] Tanin; "Yeni Zafer", 20 Mart 1915, 7 Mart 1331, Nu. 2244, s.1. Tanin; "Yalan Siyaseti", 23 Mart 1915, 10 Mart 1331, Nu. 2247, s.1. Tanin; "Boğazlar, Rusya ve İngiltere", 29 Mart 1915, 16 Mart 1331, Nu. 2253, s.1. Çanakkale'de Moskofların durdurulmasının önemine işaret eder. Bk. Tanin; "Çanakkale ve Arkanjel", 12 Temmuz 1915, 29 Haziran 1331, Nu. 2358, s.1. Tanin; "Bir Kahramanlık Hikâyesi", 26 Teşrinisani 1915, 13 Teşrinisani 1331, Nu. 2495, s.1.

[50] Tanin; "Son Zafer ve Tesiratı", 21 Mart 1915, 8 Mart 31, Nu. 2245, s.1.

[51] Tanin; "Çanakkale'de Kahramanlar Arasında", 22 Mart 1915, 9 Mart 1331, Nu. 2246, s.4.

[52] Tanin; "Çanakkale Mektupları: Hususi Harp Muhabirimizden-4", 30 Mayıs 1915, 17 Mayıs 1331, Nu. 2315, s.3.

Hüseyin Cahit, 18 Mart Zaferi'ni ve Muavenet-i Milliye gemisinin düşmana indirdiği darbeye de özel önem vermiş bu kahramanlığı anlatmıştır. Yazar, "Bunun en çok İngilizleri etkilediğini, İngilizleri en kahreden şeyin dört günde işi görülecek zannedilen 'şu miskin Türklerin' bu kadar büyük bir harikalar göstermesini namus ve hayatını, müdafaa eden bir millet tarafından bu yolda harikalar yaratabileceğini hiç düşünmemiş olmalarıdır." der.[53] Bu zaferin Meclisteki yansımalarını da sayfalarına taşıyan yazar, Meclisi Mebusan Reisinin "son nefere, son kurşuna kadar harp edecek bir milletin mutlaka zafere ulaşacağı" sözlerini de yazısına eklemiştir.[54]

Çanakkale'den zafer haberleri geldikçe, savaşın galibiyetle sonuçlanacağına inanan Hüseyin Cahit, orduya; "Halife-i zi-şânın, arslan yürekli" askerleri ismini vermiştir. Bu askerlerin de düşmana "bir avuç toprak" vermeyeceklerini, düşmana düşen tek şeyin "def' olup gitmek" olduğunu söylemiştir.[55]

Zafer haberlerinden sonra cepheyi tekrar ziyaret eden Hüseyin Cahit, bu kez cepheye devletin en üst kademedeki kişileriyle gitmiştir. Cahit, izlenimlerini günü gününe gazetesine taşımıştır. Yazar, cepheyi her ayrıntısına kadar vermiş, siperleri, karargâhı, düşmanın konuşlandıkları yerleri, hava taarruzlarını. Makalesin de "ordu millet" dayanışmasından, Bomba tepesindeki "yiğitliklerin", "aşk-ı vatan" ile bu tepeyi korumak için askerlerin yarışmalarından ayrıntılar vermiştir.[56] Cahit yazısının devamında düşmanın her maddi kuvvet ile savaştığını, karşılarındaki ordunun gafil durumda olduğunu düşündüklerini, bunun nedeninin de Balkan Harbi olduğunu söyler. Yazar, Balkan Muharebesi ile Çanakkale Savaşı arasında "Ölüm ile dirilik arasındaki kadar fark vardır." der. "Şimdi bizim hissi milliyet ile yoğrulmuş fedakârlık lüzumunu anlayarak canlanmış yaşamaya azim ve iman etmiş, iyi idare olunur bir ordumuz var." der. Balkan Harbi'nin aksine Çanakkale'deki Türk ordusunu "gayet iyi işleyen bir makine"ye benzetir.[57]

Hüseyin Cahit, Çanakkale Savaşı sona yaklaşırken zafer kesinleşirken düşman ile ilgili yorumlarını da ağırlaştırmıştır. Yazar düşmanın

---

[53] Tanin; "Boğaz Önünde", 21 Mayıs 1915, 8 Mayıs 1331, Nu. 2308, s.1.

[54] Tanin; "Çanakkale Muharebatı'nda Yeni Bir Safha", 28 Mayıs 1915, 15 Mayıs 1331, Nu. 2315, s.1.

[55] Tanin; "Yeni Zafer", 7 Haziran 1915, 25 Mayıs 1331, Nu. 2325, s.1.

[56] Tanin; "Cephe-i Harp'de İki Gün Müşahedat ve Mütalaat- 1", 6 Temmuz 1915, 23 Haziran 1331, Nu. 2352. Tanin; "Cephe-i Harp'de İki Gün Müşahedat ve Mütalaat- 2", 7 Temmuz 1915, 24 Haziran 1331, Nu. 2353, s.1.

[57] Tanin; "Cephe-i Harp'te İki Gün Müşahedat ve Mütalaat-3", 8 Temmuz 1915, 25 Haziran 1331, Nu. 2354. Bu tepe ve burada yaşananlar bütün basında ilgi kaynağı olmuştur bk. "Çanakkale Menakıb-ı Şanı", (13 Temmuz 1915, 30 Haziran 1331, Nu. 6610, s. 1), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj-Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.472-474.

Çanakkale'de iflas ettiğini vurgulamıştır.[58] Cahit, Paskalya'da İstanbul'da olacaklarını söyleyen İtilaf güçlerinin "üç koca ay" hiçbir başarı kazanamadıklarını söyler. Zafere kesin olarak bakan düşmanların askerlerine "yüz yirmi guruş gümüş akçe" bile dağıttıklarını söyler. Yazar bu zaferin, "Şimdiye kadar Avrupa tahakkümü altında ezilerek dâhilde ve haricide serbest hareket kabiliyetini kaybeden Türkiye, artık kuvvet ve istiklalini hissedecek serbest hareket edebilecek. İngiliz ve Fransız tahakkümü artık Şark'ta maziye ait fena bir kâbustan ibaret kalacaktır. Çanakkale'de düşmanlarımızın alışık olduğu zırhlı kaleler, beton arma istihkâmlar hiçbir şey yoktur. Orada yalnız bir kale vardır Osmanlı askerinin sinesi, iki ay evvel gelseler yine o kaleyi bulacaklardı şimdi de. İster karadan ister denizden ve ister gökten ister yerin ve denizin altından hücum etsinler, Türk yumruğu, her yerde kendilerini karşılayacak ve tepelerine inecektir." der.[59]

Hüseyin Cahit, savaşın en ağır günlerinde iki şeyin görüldüğünü birinin "Mehmet'in alnındaki nur", diğerinin ise "tüfeğin ucundaki süngü" olduğunu söyler. Bu fedakârlıkların nesilden nesile aktarılarak kendilerine "istikbal-i millî" bir devlet bırakabilmek için ne fedakârlıkların yapıldığının gösterilmesi gerekir, der.[60]

Hüseyin Cahit, kesin zaferden sonra da kaleme aldığı bir yazısında; "Yeni bir Türkiye doğuyor." der. Bu durum bütün Asya'yı da diriltecek bir mucizedir. "Çanakkale'yi müdafaa eden Türklerin bütün Asya'yı da müdafaa ettiğini" söyler. "Çanakkale Muharebesi'nde vatanını ve dinleri için canlarını veren Osmanlı kahramanlarının temiz kanlarından Asya'nın güneşi doğdu. Onların kanlarıyla Asya hâkimiyetinin temeli kuruldu. Asya ve Osmanlı haykırıyor bu kaçışa "yuha".[61] Cahit başka bir yazısında da dünya, "Çanakkale kadar kanlı, Çanakkale kadar neticesiz, Çanakkale kadar masraflı ve bilhassa Çanakkale kadar büyük zayiatla dolu bir harp sahnesi" görmemişti. "Zira Şark demek Çanakkale demekti. Çanakkale'yi kaybeden şerefi de kaybetmişti. Zira Doğu'nun bütün anahtarları Anafarta'yı savunan Türk süngüsünün ucunda duruyordu. Bunu kapmak için uzanan el parçalanmış, anahtar sahibinde kalmıştı."[62]

Tanin gazetesinde yazan diğer yazarlardan, Ali Ekrem de duygu yüklü bir makale kaleme almıştır.[63] Yazar burada, Mülazım-ı Evvel Ömer Ali Bey'in

---

[58] Tanin; "Çanakkale Muharebeleri", 23 Temmuz 1915, 10 Temmuz 1331, Nu. 2369, s.1.
[59] age.; s.1. Tanin; "Düşmanları Denize Döktük", 21 Kânunuevvel 1915, 8 Kânunuevvel 1331, s.1. Tanin; "Zafer Günü", 21 Kânunuevvel 1915, 8 Kânunuevvel 1331, Nu. 2520, s.1. Tanin; "Müdafaanın Manevi Kuvveti", 22 Kânunuevvel 1915, 9 Kânunuevvel 1331, Nu. 2521, s.1.
[60] Tanin; "Kahramanlık Menakibi", 18 Eylül 1915, 5 Eylül 1331, Nu. 2426, s.1. Tanin; "Vazife-i Tarihiye" 11 Kânunusani 1916, 29 Kânunuevvel 1331, Nu. 2541, s.1.
[61] Tanin; "Yine Buyurunuz Efendiler", 10 Kânunusani 1916, 28 Kânunuevvel 1331, Nu. 2540, s.1.
[62] Tanin; "Çanakkale'den Sonra", 13 Kânunusani 1916, 31 Kânunuevvel 1331, s.1.
[63] Ali Ekrem; "Çanakkale'de; Mülazım-ı Evvel Ömer Ali Bey'e", Tanin, 2 Temmuz 1915, 18 Haziran 1331, Nu. 2348, s.3.

bir mektubuna yer vermiştir. Yazar, Ömer Bey'in mektubunda, "takdis-i din, aşk-ı vatan" anlatılıyor der. Mektubun bir ilim eseri olduğunu vurgular. Yazar, Hüseyin Cahit gibi, düşmanın "İslamiyet düşmanı" olduğunu vurgular. Ali Ekrem düşmanın bütün maddi araçlara sahip olduğunu ama Türk askerin de ise "kahramanlık" olduğunu söyler. Yazar, bu ordugâhın "dört yüz senelik bir kinin intikamını" aldığını vurgular. Yazar Balkan Harbi'nden de söz eder: "Seni düşmanlar düşmüş, ezilmiş, kırılmış, yenilmiş zannediyorlar." diyerek buradaki kaybın nedenlerini sıralar: "Tedbirsizlik, acizlik, hıyanet, kurbanı oldun." der. "Devrildin, kırıldın, kaçmadın, sürünmedin, ölmedin, bayıldın, aç susuz, silahsız, mühimmatsız, plansız, emirsiz kaldın. Özellikle vicdansız kaldın; yine böyleyken bile düşmanı perişan etmeye ramak kalmıştı." "Çatalca müdafaası, Lüleburgaz içinde gösterilseydi sen kazanacaktın. Ey mukaddes ordu Balkan Savaşı'nda sen galiptin, senin ruhun galipti", "Böyle olmasaydı iki sene sonra Çanakkale Müdafaası böyle dünyayı hayretle boğacak bir muvaffakiyet ve şecaatle vücuda getirebilir miydin?" diyen yazar bu zaferin bütün dünya Müslümanlarınca sevinçle karşılandığını söyler.[64]

Çanakkale'yi ziyarete giden başka bir yazar da İbrahim Alâeddin Bey'dir. İbrahim Alaeddin Bey izlenimlerini birçok gazetede yayımlar bunlardan biri de Tanin'dir.[65] Şair şiirlerinde, Balkan Savaşı'nın etkisini dile getirmiştir. Şair, şiirlerinde ayrıca, Türklük bilincini oldukça yüksek tutmuştur. Şair savaşın, "beş devletin ani hücumuyla budanmış vücuduyla henüz kurtulan koca ihtiyar imparatorluğun" şimdi de bütün yorgunluğuna rağmen birbirinden aylarca uzak, geniş hudutlarda çarpıştığını söyledikten sonra Çanakkale'nin Türklüğün gücünü bütün dünyaya göstereceğini ifade etmiştir.[66] İbrahim Alaeddin'in şiirleri bizzat harp sahası ve savaşanları gördükten sonra yazılmış olmalarından dolayı ayrı bir önem taşımaktadır.[67] Şair, bu ziyaretten kitapla dönen tek isimdir. Bu kitapta yer alan, "Asker Ağzından", şiirine ilhamı Keşan'da selamlaşan iki Türk askerinin sözlerinden almıştır: "Bir asker arkadaşına nereye gittiğini sormuş: Arkadaşının cevabı:

---

[64] Y.a.g.m.; s.3.

[65] İbrahim Alaeddin; "Çanakkale İzleri", Tanin, 9 Ağustos 1915, 27 Temmuz 1331.

[66] Gürel; s.117-118. Çanakkale'yi ziyaret eden Heyet-i Edebiye'nin orduya hitabıdır. "Ey vatanın kurucu ve kurtarıcı kahraman ordusu" diye başlayan yazı "Dünyayı şaşkınlığa düşüren, milletin takdirini kazanan kahramanlıkları yakından görmeye geldik." diye başlar. İstanbul'un fethiyle eş tutulan bu savaş "kilidini açmaya uğraşan hain elleri, toprağını çiğnetmeğe çalışan namert ayakları kırdığınız mukaddes hakan ve halife yurdundan" dünya tarihinde eşi olmayan bu savaşın bahadırlarını, fedakârlıklarını, anlatmaya geldiklerini, "Ey Müslümanlık ve Türklük namusunu şerefini mübarek kanıyla yıkayan ordu! Bolayır'da Şehzade Süleyman'ın, Lale Şahin'in düşman gülleriyle viran olmuş mezarları mağrur ve hayran sana bakıyor. Düşman bile senin mertliğini alkışlıyor. Gölgesi altında arslanlar gibi dövüşerek yükselttiğin ay yıldızlı al bayrak haşre kadar camilerimizin, türbelerimizin üzerinde parlasın şehitlerinin ruhları göklere yükselirken gazilerinin damarlarında kin ve intikam alasın ölürsen Allah'ın cenneti, kalırsan milletin minneti senindir. Sen var ol düşmanlarımız kahrolsun." "Orduya Hitabe-i Şükran", (24 Temmuz 1915, 11 Temmuz 1331, Nu. 621. İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C II, İstanbul, 2004, s.510-511.

[67] İbrahim Alaeddin Gövsa; Acılar, Ankara, 1966, s.13.

-Arıburnu'na bal yapmaya." olmuştur. Bu cümle şaire yetmiştir. Şiirden kısa bir örnek: "Siperler arasında gezinirken, artık Türk'ün yüksek alnı eğilmiyor, anladım. Kul ölüme yaklaşmazsa dirilmiyor, anladım."[68] Çanakkale İzlerinde, "Atide Çanakkale" şiiriyle de dünü unutmayın çağrısını, Türk gençliğine ve Türk askerine hatırlatır. "Yaralı" şiirinde de Türklük vurgusu yapar: "-Geçmiş olsun nasıl oldu? -Döğüştük. -Cevap budur, çok söylemez asil Türk."[69] "Rumeli'ye Şiiri"nden örnek: "... Şimdi Türk'ün dört taraf da harbi var. Ey Oğuz Han neslinin evladı Türk! Tarihin kan şan dolu bünyadı Türk. Dinlesen rüzgârların feryadı, dağların sahraların da yâdı Türk. En temiz insanların ecdadı Türk. ... Şan ile almazsa millet intikam, Türk'e ben Türk'üm demek olsun haram, patlasın ki öyle müthiş bir kıyam, kalalar burcunda bayrak kalmasın, bir ağaç üstünde yaprak kalmasın."[70]

Tanin'de ve İkdam'da yazan diğer aydın Celal Sahir'in de en çok üzerinde durduğu şey;[71] "Türk ve Müslüman İstanbul'un kapılarını göğüslerindeki iman" ile bekleyen, "Muhammed'in büyük dinini takdim eden", "Yakın mazinin büyün ayıbını ve lekesini yıkayan" askerlere yardım etmektir. Yazar, "Çanakkale'de bir fedakârlık vatanı olmuş, ırk ve din tarihimizin bütün kahraman ananeleri orada, her ferdin yüreğinde." diyerek askere yardımın bir borç olduğunu ve bu borcun ödenmesi gerektiğini söylemiştir.[72]

İkdam gazetesi de bu konuda en çok bilgi veren gazetelerdendir. Diğer basın gibi İkdam da Gelibolu'nun tarihiyle, Türk kimliğiyle ilgili yazılar[73] kaleme alınmıştır. Çanakkale Müdafaası'nın "Tarih-i Osmanî'nin en parlak menkıbelerinden birisi"ni oluşturduğu belirtilmiştir.[74] Zafer haberleri arttıkça, "arslan yürekli Türk" askerlerimizin vazifelerini eksiksiz yerine getirmelerinden, övgüyle söz etmiştir.[75] Makalelerde hep bir "kararlılık" ve "fedakârlık" vurgusu vardır. Genellikle şu ifadelere yer verilir, "İngiliz-Fransız

---

[68] Y.age.; s.124. İbrahim Alaeddin; "Çanakkale İzleri", Tanin, 9 Ağustos 1915, 27 Temmuz 1331, s.2.

[69] Y.age.; s.206.

[70] Y.age.; s.209-211.

[71] Celal Sahir; "Hilali Ahmer Çiçeklerini Alınız", Tanin, 12 Ağustos 1915, 3 Temmuz 1331, s.2.

[72] Sahir, "Hilal-i Ahmer Çiçeklerini Alınız, İstanbul Ahalisine", 12 Ağustos 1915, 30 Temmuz 1331, Nu. 6640, s.1. İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C II, İstanbul, 2004, s.572-574.

[73] "Savaş Muhabirinden, Gelibolu Mektubu", 23 Nisan 1915, 10 Nisan 1331, Nu. 6529, s.1. İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.258-59.

[74] "Arslanlarımızın Besalet ve Şecaati", (7 Mayıs 1915, 24 Nisan 1331, Nu. 6543, s.1), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj-Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.303-4.

[75] "Çanakkale'de Askerlerimizin Metanet ve Mahareti", İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.93-94. "Çanakkale Kahramanlığını Yaşatmak İçin", (11 Temmuz 1915, 28 Haziran 1331, Nu. 6608, s.1), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.464-465.

donanması Çanakkale'yi zorlayıp geçse bile Türkiye tek bir asker kalıncaya kadar harbe devam edecektir."[76] Bu kahramanlığın en büyük timsali "Mehmet Çavuş" olmuş, Türk askeri Mehmet olarak isimlendirilmiştir. Mehmet Çavuş'un, vatan toprağını müdafaa ederken düşmana çok yakın bir mesafeden "kükremiş arslanlar gibi" süngüyle hücumu, düşmanı perişan etmiştir. Mehmet Çavuş'un ise yaralanmasına rağmen savaşa devam ettiğini, tüfeği bozulunca da düşmana taşla saldırması edebî bir dille anlatılmıştır.[77]

İkdam'da bu kahraman askerlere hediye kampanyalarını desteklemiş ve sütunlarına taşımıştır. Müdafaa-i Milliye Cemiyetinin çalışmaları, Türk halkının fedakârlıkları konularında örnekler verilmiştir.[78]

Kemaleddin Şinasi, "Yakından Müşahedat" isimli makalesinde,[79] 5 Mart 1331 bombardımanını çok derin ayrıntılar vererek, "Asil bir Türk Zabiti, Cesur bir Türk Neferi"nin kahramanlıklarını anlatmıştır.

İkdam da savaşın "Türkleri ve bütün Müslümanları kahretmek, bizi en can alacak yerden ezmek ve bitirmek" amacıyla gerçekleştirildiğini, bizimle harbe giren düşmanların İslamiyet düşmanı olduklarını, bütün Müslümanların mukaddes bir gününde (Ramazan günü) taarruz ettiklerini, ama Türklerin

---

[76] "Çanakkale Bombardımanı", İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.97-98. "Şan ve Şeref Müsabakası", (19 Mart 1915, 6 Mart 1331, Nu. 6494, s.1), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.160-161. "Şanlı Gazilerimizin Besalet ve Kahramanlığı", (20 Mart 1915 -7 Mart 1331, Nu.6495, s.1), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s. 164-165.

[77] "Kahramanlarımızın Parlak Bir Menkıbe-i Celadeti", (6 Mart 1915- 21 Şubat 1330, Nu. 6481, s.1), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.118-119. "Kahraman Mehmet Çavuş İçin", (9 Mart 1915, 24 Şubat 1330, Nu. 6484, s.2), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.135. "Ya Namusla Öleceğiz veya Şerefle Yaşayacağız", İzmir Matbuatından, (11 Mart 1915, 26 Şubat 1330, Nu. 6486, s.2), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.142.

[78] "Kahraman Müdafi'lere Hediye", (22 Mart 1915, 9 Mart 1331, Nu. 6497, s.2), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.181. "Hilal-i Ahmer'e Muavenet", (7 Mayıs 1915, 24 Nisan 1331, Nu. 6543, s.1), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.306-7.

[79] Kemaleddin Şinasi; "Yakından Müşahedat", (31 Mart 1915, 18 Mart 1331, Nu. 6506, s.1), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.212-213.

kahramanca müdafaaları üzerine kaçmak zorunda kaldıklarını kaydetmiştir.[80] Yazar, Müslümanlara yapılan bu kadar "gaddarane, zalimane, namerdane" düşmanlıklarının unutulmaması gerektiğini hatırlatmıştır.[81]

Çanakkale'de en çok hatırlanan olaylardan biri de Balkan Felaketi'dir. Yazar, Ahmet Cevdet, Osmanlı ordusunun Çanakkale'deki zaferlerinin bu lekeyi temizlediğini söyler ve iki savaşı karşılaştırır: "Bence bir millet ölürse bile kahramanlıkla ölmeli, eski Osmanlıların dediği veçhile: insan naşına tükürtmemeli." Yazar: "Müslüman Türklerin en ziyade itina edecekleri meziyet, kahramanlık meziyetidir. Buna halel gelir gelmez bittiğimiz gündür. Zaten memleketi kurtarmak için istinatgâhımız budur. Bugün memleket ve vatan müdafaasından başka düşünülecek bir mesele yoktur. Osmanlı mülkü, İslam zemini, düşman tecavüzünden artık kurtulacağına şüphemiz yoktur." diyen yazar Çanakkale'nin "millete bir keskin ruh koklatarak ve kuvve-i hissiyesini sızlatarak" onu uykudan uyandırdığını söylemiştir. Yazar, "Gözlerini açan millet kâinatı gördü. Faaliyete başladı. Faaliyeti ona iktidarını bildirdi. O bilişle gururu tarihi, milleti diyaneti, ecdadı gurur ve namusu şimşek gibi çakmaya başladı. Nihayet Kafkas'ta, Mısır hududunda Basra'da İstanbul Boğazları'nda düşmanlarıyla çarpışmayı göze aldırdı. Bin şükür Tanrı'ya ki şu dakikalara kadar şan ve şerefle yaşadı. Gelibolu Yarımadası Osmanlılığın başlangıcında büyük muvaffakiyetlerimizi bize hazırlamış bir mübarek topraktır. Şimdi de kadri yüksek bir hizmet görüyor. Düşmanlarımızın başına oradan yağdırılacak güllelere istikbalimizin ahenkli bir temelini teşkil edecektir." diyen yazar zaferi Tanrı'dan dileyerek yazısını dua ile bitirir.[82]

Çanakkale'den zafer haberleri geldikçe yazılardaki benzetmelerde çoğalır zaferi duyan bir yazar, "Çanakkale müdafilerine aferin. Binlerce, yüz binlerce aferin! Cihana kendilerini beğendirdiler. Vatanın muvaffakiyetini gördükçe, onun kahramanlıklarını işittikçe (Arşimet) muvazenet kanununu keşfettiği zaman 'Buldum!.. Buldum !..' diye deli gibi sokaklarda koştuğu gibi ben de 'Vatanım kurtuluyor, kurtuldu!..' sedasıyla dağları dereleri inim inim inleteceğim geliyor.", "Çanakkale Müdafaası bizim için varlık ve istikbal meselesidir." demiştir.[83]

---

[80] "Dünkü Şenlik", (28 Nisan 1915, 15 Nisan 1331, Nu. 6534, s.1), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.269-271.

[81] "İslamiyet Düşmanları", (29 Nisan 1915, 16 Nisan 1331, Nu. 6535, s.1), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.273-275.

[82] Ahmet Cevdet; "Gelibolu Yarımadası Kahramanlığı", (16 Mayıs 1915, 3 Mayıs 1331, Nu. 6552, s.1), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.335-338.

[83] "Çanakkale Müdafaası", (22 Mayıs 1915, 9 Mayıs 1331, Nu. 6558, s. 1), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.355-357.

İkdam, savaşı yerinde yaşayan bir kıta kumandanının mektubuna da yer verir. Burada yazar, Çanakkale Savaşı'nda, büyüğünden küçüğüne kadar her Osmanlının damarlarında dolaşan kanın Fatih ve Yavuz'un "asil" kanı olduğunu, böyle bir yaradılışa sahip olan bir milleti hiçbir beşerî gücün yenemeyeceğini, Osmanlının yaşayacağını söylemiştir. Yazar Balkan Harbi'ni hatırlatıp "Lanet kere lanet! Ey Balkan Harbi!" diyerek, "Demir yürekli erlerin öç alma vakti gelmiştir." der.[84]

M. Burhaneddin, "Çanakkale Mektubu, Mübarek Tepe'yi Ziyaret" isimli makalesinde, savaş meydanını gezer, buradaki köylerin isimlerine dikkati çeker hepsi Türk ismidir. Yazar, köylülerin, adet ve geleneklerini de aynen koruduklarını söyler, savaşa rağmen günlük hayatlarına devam ettiklerini, köylülerin Türk askerlerine güvenlerinin sonsuz olduğunu söyler.[85]

Köprülüzade Mehmet Fuat, "Kahramanlar Yurdunda: Asırlar Arasında" makalesinde,[86] asırlar arasından bugüne bakarak destanlaşan savaşı anlatır. Savaşı "Niğbolu, Kosova, Plevne" savaşlarıyla karşılaştırır. Yazar makalesini Çanakkale'de "Alparslan ve Osman Gazi" ile konuşur gibi yazar. Çanakkale'de savaşan askerlerin aynı askerler olduğunu söyler, yazar savaşın nedeninin "bütün İslam âlemini kucaklayan esir kardeşlere necat ve hürriyet vadeden saltanatın" temellerinin sarsılması için olduğunu söyler. Yazar, Türk askerinin alnında parlayan bir "ay yıldız" olduğunu da vurgulamıştır. Köprülüzade Mehmet Fuat, Çanakkale Savaşı'nı ayrıca Turan'a kavuşmak, "hilali yükseltmek" olarak değerlendirmiştir.[87]

---

[84] En Son Haberler, "Çanakkale'de Celadet Numuneleri bir Kıt'a Kumandanı'nın Mektubu", (1 Haziran 1915, 19 Mayıs 1331, Nu. 6568, s.3), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.385.

[85] M. Bürhaneddin; "Çanakkale Mektubu, Mübarek Tepe'yi Ziyaret", (13 Temmuz 1915, 30 Haziran 1331, Nu. 6610, s.1), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C I, İstanbul, 2004, s.472-474.

[86] Köprülüzade Mehmet Fuat; "Kahramanlar Yurdunda: Asırlar Arasında", (14 Temmuz 1915, 1 Temmuz 1331, Nu. 6611, s.1), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C II, İstanbul, 2004, s.481-483.

[87] "Gökte yanan yıldızların sarı ateşi, durgun sular üzerinde söndü, uzandı.Yeşil sırtlar arasında doğan güneşi, Türk şehidi yüce Turan fecridir sandı. Yüz çevirip göğsündeki yıldızlı aya, istikbali görmek için daldı rüyaya... Eski Turan illerinde, ıssız bellerde, atlıların naraları inledi durdu. Destanımız okunacak yine dillerde, Büyük hakan Altay Dağ'da kurultay kurdu. Aksakallılar anladılar nedir manası, Genç kızların gözlerinden sildiler yaşı." Köprülüzade Mehmet Fuat; "Zafer Destanları: Şehidin Rüyası", (19 Temmuz 1915, 6 Temmuz 1331, Nu. 6616), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C II, İstanbul, 2004, s.499. Köprülüzade Mehmet Fuat; "Zafer Destanlar: Şehit ve Hilal", (23 Temmuz 1915, 10 Temmuz 1331, Nu. 6620), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber - Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C II, İstanbul, 2004, s.508.

İkdam'a şiirler yazan, Antalya Mebusu Fuat Hulusi'de, şiirlerinde orduyu, "Muhammed'in Ordusu"na benzetmiş, İstanbul'un da "Hilafet Kapısı" olduğunu söylemiştir.[88]

Türk Ocağı Reisi olan Hamdullah Suphi de Çanakkale'ye geziye katılanların arasındadır. Suphi oradaki anılarını İkdam'a yazar. Yazar yolculuğu bütün ayrıntılarıyla anlatır; ama en çok üzerinde durduğu konu kahraman Türk askerleridir.[89] Yazar, Balkan Harbi'nin felaketini hatırlar.[90] Bolayır'da Süleyman Paşa'nın, Namık Kemal Bey'in türbelerini ziyaret eder. Bu türbeler de topa tutulmuş ve hasar görmüşlerdir. Yazar, "bunlar biri maddi Avrupa'ya diğeri manevi Avrupa'ya Türkleri isal eden (ulaştıran) iki kahraman ve iki rehberdir." diyerek belirtir. Heyetten önce oradan geçen askerlerin lahitlerin mermerleri üzerine, "İntikamınızı alacağız sevgili şehzademiz, sevgili babamız." diye yazıldığını söyler.[91] Suphi, Arıburnu ve Seddülbahir'deki mevzileri de gezer ve hayretler içine düşer, kendisine bir soru sorar: "Dünkü Balkan Muharebesi'nden biraz sonra, böyle bir muharebe nasıl mümkün oluyordu?" diye.[92] Hamdullah Suphi, cephelerden sonra hastaneleri de gezer doktorların inanılmaz azmini görür, onlarla konuşur, hastanelerdeki iltizam ve titizlikten memnun kalır. Yazar, bu emeği ve başarıyı, "Türklük aşkının verdiği kuvvete" bağlar.[93] Hamdullah Suphi cephenin en şiddetli yeri olan Seddülbahir'i de ziyaret eder. Yazar buradaki kahramanlıkları anlatır. Yazar, askerlerin koca bir mazinin yükünü taşıdıklarını şu örnekle ortaya koyar: "Yarasını sarmak için gelen adama 'Ko aksın.' diyor! O kan böyle aktıkça geçen muharebenin karasını siliyor!" der. Yazar Çanakkale'nin "Kanije, Silistre, Plevne, Edirne" müdafaalarını gölgede bıraktığını da söyler.[94]

---

[88] Antalya Mebusu Fuad Hulusi; "Gelibolu Saha-i Harbi'nden: Bir Mükaşefe-i Ruh", (21 Temmuz 1915, 3 Temmuz 1331, Nu. 6618, s.1) İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C II, İstanbul, 2004, s.501.

[89] Hamdullah Suphi, "Gördüklerimiz 1", (28 Temmuz 1915, 15 Temmuz 1331, Nu. 6625), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj-Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C II, İstanbul, 2004, s.519.

[90] Suphi; "Gördüklerimiz 2", (29 Temmuz 1915, 16 Temmuz 1331, Nu. 6626, s.2), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj-Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C II, İstanbul, 2004, s.521.

[91] Suphi; "Gördüklerimiz 4", (1 Ağustos 1915, 16 Temmuz 1331, Nu. 6629, s.2), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj-Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C II, İstanbul, 2004, s.536-38.

[92] Suphi; "Gördüklerimiz 5", (2 Ağustos 1915, 20 Temmuz 1331, Nu. 6630, s.2), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj-Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C II, İstanbul, 2004, s.539-42.

[93] Suphi; "Gördüklerimiz 7", (8 Ağustos 1915, 26 Temmuz 1331, Nu. 6636, s.2), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj-Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C II, İstanbul, 2004, s.556-560.

[94] Suphi; "Gördüklerimiz 8", (10 Ağustos 1915, 28 Temmuz 1331, Nu. 6638, s.2), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj-Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C II, İstanbul, 2004, s.562-567.

İkdam, düşman askerleri Seddülbahir'den de çıkarken zaferi, "bütün manasıyla Türklüğün bütün mevcudiyetinden vücuda gelmiş" olduğunu, "Çanakkale muvaffakiyeti tarihimizde Türklüğün büyüklüğünü bütün cihana ispat eden" bir zafer olduğunu belirten yazılar kaleme alınmıştır.[95]

Sabah gazetesi de Çanakkale'deki ilk zaferden (18 Mart) itibaren Çanakkale'nin tarihiyle ilgili yazılar yayımlamaya başlamıştır. Yazılar, öncelikle, Çanakkale'yi coğrafi olarak ele alınmış ve coğrafyanın, "Yaradan" tarafından güvenli kılındığından söz edilmiştir. Yazılarda genellikle, Çanakkale Savaşı ile Şehzade Süleyman"ın Rumeli'yi, Fatih'in İstanbul'u Fethi sık sık karşılaştırılmıştır.[96] O savaşlardaki ordunun Çanakkale'deki Osmanlı bahadırlarıyla aynı olduğunu tarihin şahit olduğu vurgulanmıştır.[97] Sabah gazetesinde sık sık dinî temalar işlenmiştir.[98] Savaşın İslamiyet'in tarihine altın sayfalarla yazılacağı vurgusu yapılmıştır. Ayrıca, İslamiyet'in Rumeli'ye taşınması, İstanbul'un bir hilafet merkezi olması gibi örneklere de sık sık başvurulmuştur. Hüseyin Cahit'in bu savaşı din savaşlarına benzetmesi gibi Sabah gazetesi de savaşın gerçek nedeninin Rusya'ya yardım değil, "Hilafet-i muazzeme-i İslami'ye"yi ortadan kaldırarak, Cihad-ı Ekber'i etkisiz bırakmak olduğunu vurgulamıştır.[99] Sabah gazetesinden Süleyman Refi de aynı vurgulamaları yapmış ve düşmanın sömürgelerindeki Müslümanları toplayarak iki din kardeşini birbirine kırdırarak kendisi için bir zafer kazanmak istediğini, bunun "tarihin kaydettiği en asabi nefret ve ihtirasa"sı olduğunu söylemiştir. Yazar, İngilizlerin zorla topladığı askerlerin "ruhsuz bir vasıta, bir makine gibi hiçbir fikri ve millî gaye-i vatan, hamiyet, hissi din gözetmeden" savaştıklarını, Osmanlı askerinde ise bunların hepsinin bulunduğunu bunun da savaşın zaferle sonuçlanmasının nedeni olacağı belirtilmiştir.[100]

Süleyman Refi, "Harp ve İtimad-ı Zafer"[101] başlıklı yazısında, savaşın milletin maneviyatını arttırdığını söylemiştir. Yazar halkın zafere olan inancının kesin olduğunu, "zaferden bu kadar emin bir milleti" yenmenin mümkün olmadığını söylemiştir. Refi, harbin milleti uyandırdığını, Moltke'nin sözleriyle "âdeta bir kamçı işlevi gördüğünü" söylemiştir. Askerlerimizin ve milletin içinde tek bir ses vardır o da "biz sizi yeneceğiz" inancı olduğunu söylemiş ve zafere kesin gözüyle bakmıştır.

---

[95] "Seddülbahir'den Tard Edilenler", (10 Kânunusani 1916, 28 Kânunuevvel 1331, Nu. 6891, s.1), İkdam Gazetesinde Çanakkale Cephesi: 3 Kasım 1914 - 3 Şubat 1916, Haber -Yorum-Bildiri-Röportaj- Gözlem ve Anılar, Haz. Murat Çulcu, Denizler Kitabevi, C II, İstanbul, 2004 s.872-874.

[96] Sabah; "Çanakkale", 20 Mart 1915, (7 Mart 1331), Nu. 9163, s.1.

[97] Sabah; "Çanakkale Boğazı Bazı Malumat-ı Tarihiye", 29 Mart 1915, (16 Mart 1331), Nu. 9172, s.1.

[98] Sabah; "Çanakkale Mektupları", 15 Haziran 1915, (2 Haziran 1331), s.1.

[99] Sabah; "Çanakkale Muzaffariyatı'nın Netayici", 14 Kânunusani 1916, 1 Kânunusani 1331, Nu. 9463, s.1.

[100] Süleyman Refi; "Son Taarruz", Sabah, 28 Nisan 1915, (15 Nisan 1331), Nu. 9202, s.1. Sabah; "Gazilerin Analarına", 12 Ağustos 1915, (30 Temmuz 1331), s.1.

[101] Refi, "Harp ve İtimad-ı Zafer", Sabah, 4 Mayıs 1915, (21 Nisan 1331), s.1.

5 Mart düşman taarruzu üzerine yazılan yazılarda ise, Türk askeri övülmüş savaşın sonucunu "arslan yürekli Türklerin" kanlarıyla belirlendiği söylenmiştir. Türk askerinin düşmana saldırışı, onu takibi ve beraberinde gelen zafer büyük övgülerle dile getirilmiştir.[102]

Kemalettin Şinasi, "Çanakkale Mektupları", isimli yazısında, nisanın on ikisinde yaşanan şiddetli savaşlardan söz etmiştir. Yazar, savaşta, "arslan gazilerimizin Allah Allah sedaları"nın İstanbul'u şenlendirdiğini, savaşın, "Türk cesaretinin ne kadar yüksek olduğunu ispat edecek bir harika" olduğunu, Muaveneti Milliye gemisinin bu başarısının, bu kahramanlığının, Türklerin eski kahramanlıklarını hatırlattığını söylemiştir.[103]

Sabah gazetesindeki yazılarda da "Bomba Tepesi" konusu ele alınmış,[104] ölümün kesin olduğu bu tepeye askerlerin, bayrama hazırlanır gibi hazırlanması gururla dile getirilmiştir.[105] Bu tepenin muhafazasının bir hayat meselesi olduğunu, buranın düşmana en yakın siperlerden biri olduğunu, bu nedenle düşmanın burayı almak için her türlü şiddeti gösterdiğini ama bu tepede de diğerlerinde olduğu gibi "Osmanlı imanı", "yurt aşkı", "vatan müdafaası" ile karşılaştığını söylemiştir. Savaşa koşan askerlerin, "Yoldaşlar hazır olun ölmek günü, memlekete hizmet bayramı geldi." demesi bunu tekbirin takip etmesinin Osmanlılar için "Ebedî bir vesile şan ve şeref bir temsili vatandır." demiştir.

Yazılarda Türk askerinin kahramanlığı en çok kullanılan temadır.[106] Bununla ilgili cepheden gelen mektuplarda basında sık sık yer almıştır. Harp muhabirlerinin gaziler hastanelerinde yaşadıkları da önem arz etmiştir. Örneğin bir harp muhabiri hastane ziyareti sırasında yaralı bir askerin taşınmasına şahit olmuştur. Yazar, tam bu sırada birkaç top sesinin duyulduğunu, o sırada cansız zannedilen yaralının "arslanlar gibi kükreyerek ve süratle doğrularak" mırıldandığını: "İleri çocuklar! Ben de geliyorum." diyerek baş arkası devrildiğini söyler. Yazar hastane ziyaretine devam eder. Gazilerle konuşur hepsi: "Huda'nın izniyle bir iyi olsam, daha barut kokularında isteğim var." dediğini "bu Türk oğlu bu ar oğlunun daha harpten arzusunu" almadığını vurgulamıştır.[107] Yazılarda "üç hilal ve sancağın kutsallığı" vurgusu da sık yapılmıştır. Özellikle Arif Oruç, Kahramanların anılarına sık sık yer veren yazılar yazmıştır. Yazar yazısında, "Türk askeri barut kokusuna, cehennemi sahalara, ölüm ve şahadete doğru" koşuyor demiştir.[108] Aynı temayı Sabah gazetesi yazarlarından Tahsin Bey de işlemiş ve düşmanın "Türk kahramanlığı ve Türk süngüsü" önünde acizliğini anlamaya çalışmıştır. Tahsin Bey, İngiliz esirinin anlattıklarına da yer verir.

---

[102] Sabah; "Kanlı Fakat Şanlı Bir Gün", 5 Mayıs 1915, 31 Nisan 1331, Nu. 9608, s.2.
[103] Kemalettin Şinasi; "Çanakkale Mektupları", Sabah, 21 Mayıs 1915, (8 Mayıs 1331), s.1-2.
[104] Sabah; "Bomba Tepesi", 13 Temmuz 1915, (30 Haziran 1331), s.1.
[105] Sabah; "Çanakkale Mektupları", 28 Haziran 1915, (15 Haziran 1331), s.2.
[106] Bedreddin; "Allah Bizimle Beraberdir", Sabah, 10 Kânunusani 1916, (28 Kânunuevvel 1331), s.2.
[107] Sabah; "Çanakkale Mektupları", 30 Haziran 1915, (17 Haziran 1331), s.1.
[108] Arif Oruç; "Türk Zabitinin Ruhu", Sabah, 31 Ağustos 1915, (18 Ağustos 1331), s.3.

Esir, İngilizlerin zafere kesin gözüyle baktıklarını, "İstanbul'a şanla girme şerefini siz de kazanın." diye askere aldıklarını söyler. Esir, asker Türklerin estirdiği kahramanlığa hayran kaldığını, hiç de kendisine anlatıldığı gibi Türklerin "ölmüş, kabiliyetsiz" olmadığını söyler. Yazar bunun sebebinin "aşk-ı vatan, hissi fedakârı" olduğunu söyler. Yazar Hilal-i Ahmer hastanelerini de gezer, burada ameliyat olacak hastaların şuuru kapalıyken sayıklamalarının bile hepsinin düşmana atılmaktan, söz ettiklerini söyler. Ekserisi "Allah aşkına çavuş bizi bırak, şu karşıdaki sipere saldıralım." dediğini söyler. Bunun "tarihî bir Türk mirası" olduğunu kaydeder.[109]

Sabah gazetesi de diğer basın unsurlarında olduğu gibi, bu "kahraman arslan yürekli Türk ordusuna karşı" halkı vazife başına çağırmış, Müdafaa-i Milliyenin, Hilal-i Ahmerin çalışmalarını halka duyurmuş ve katılım çağrısı yapmıştır.[110]

Çanakkale Savaşı'na büyük ilgi gösteren dergilerden biri ise, Türk Yurdu'dur. Türk Yurdu gerek şiirlerle gerek öykülerle gerek tarih dersleriyle ve verdiği haberlerle Çanakkale Savaşı'nı gündemine taşımıştır. Ortaya konan eserlerde Çanakkale'nin bir Sivastopol, bir Balkan olmadığı, Turan olduğu vurgulanmıştır.[111] Çanakkale Savaşı, Plevne ve Silistre ile yöneticiler de Fatih ve Selim'le karşılaştırılmıştır.[112] Türk Yurdu'nun askerlerimize hitabı da aynıdır: "Arslan yürekli, Türk Bahadırları" nitelemeleri sıkça yapılmıştır.[113]

Feyzullah Sacid, "Çanakkale Şiiri"inde, "Türk ezilmiş, Türk bitmiştir. diyenler, Türk'ü öldü sandılar, o yalancı felakete kandılar." diyerek Balkan Yenilgisi'ni hatırlar ve Çanakkale'de düşmanın "Türk'ün çelikleşmiş göğsü" ile karşılaştığını söyler.[114]

Çanakkale'nin manevi kimliği o kadar önemlidir ki Yeni Mecmua bu kimliğin unutulmaması için özel bir sayı hazırlamıştır. Bu mecmuaya, yazı gönderenlerin hepsi ortak vurgu yapmışlardır. Manevi başarıların düşünsel, sanatsal ve edebî olarak işlenmesi gerekliliğini vurgulamış ve o ana kadarki çabaları yetersiz bulmuşlardır. Millî kimliğin ve millet bilincinin oluşumunda imgelemenin önemini kavramış olan bu aydınlar Millî Mücadele'nin ardından

---

[109] Tahsin; "Çanakkale Kahramanları", Sabah, 6 Eylül 1915, (24 Ağustos 1331), s.3.

[110] Sabah; "Vazife Başına", 19 Ağustos 1915, (6 Ağustos 1331), s.2. Tahsin; "Çanakkale Kahramanları", Sabah, 24 Ağustos 1915, (11 Ağustos 1331), s.1.

[111] Türk Yurdu; "Çanakkale Güllenirken", (19 Mart 1331, 1 Nisan 1915), Yıl: 5, S 80, s.1. (Türk Yurdu; Tutibay Yayınları, C 4, 1914-1916, Ankara, 1999, s.91.)

[112] Türk Yurdu; Türklük Şüûnu: "Çanakkale Müdafaası", (19 Mart 1331, 1 Nisan 1915), Yıl: 5, S 80, s.7. (Türk Yurdu; Tutibay Yayınları, C 4, 1914-1916, Ankara, 1999, s.97.) Türk Yurdu; "Türklük Şüûnu; Çanakkale Hücum ve Müdafaası", (25 Mayıs 1915, 12 Mayıs 1331), Yıl: 5, S 83, s.7. (Türk Yurdu; Tutibay Yayınları, C 4, 1914-1916, Ankara, 1999, s.127.)

[113] Türk Yurdu; "Türklük Şüûnu", (6 Mayıs 1915, 23 Nisan 1331), Yıl: 5, S 82, s.6. (Türk Yurdu, Tutibay Yayınları, C 4, 1914-1916, Ankara, 1999, s.117.)

[114] Feyzullah Sacid; "Çanakkale Şiiri", Türk Yurdu, (29 Temmuz 1915, 16 Temmuz 1331), Yıl: 5, S 88, s.1. (Türk Yurdu; Tutibay Yayınları, C 4, 1914-1916, Ankara, 1999, s.181-182.)

kurulacak yeni rejim de de işgal edecekleri mevkilerde bu imgelemenin oluşumu ve gelişimi için çaba harcayan çalışmalar yapacaklarıdır.[115]

Rabbani Fehmi yazısında, Şehzade Süleyman'ın kahramanlığını, İstanbul'un ve Rumeli'nin Müslümanlaştırılmasını, bugün ile karşılaştırır ve İngilizlerin, atalarının ruhunu taşıyan Türk'ün fedakârlığı önünde mağlup olduğunu yazar.[116]

Ahmet Hikmet de savaş çıktığında Budapeşte'de öğrenim gören iki gencin vatan savunması için gönüllü olarak askere yazılmalarını edebî bir dille anlatır.[117]

Türkçü yazarlardan Ziya Gökalp de şiirleriyle Yeni Mecmua'yı zenginleştirmiştir. Gökalp şiirlerinde, Çanakkale sayesinde artık Turan'ın hayal olmadığını bu savaşın Türkler için bir "düğün" olduğunu söylemiştir.[118]

Raif Necdet de Türklüğün birkaç asırdır her açıdan kaybolmuş gibi olduğunu, karanlıklar içinde kaldığını, sürekli toprak yitirdiğini söylemiştir. Yazar özellikle Balkan Savaşı'na vurgu yapar. Burada Türk'ün güvendiği askerliğinin de kaybedildiğini, Türk kahramanlığının iflas ettiğini söyleyerek Balkan Savaşı'nı "baştan aşağı bir leke" olarak tarif etmiştir. Yazar, hilalin artık yükseldiğini, Çanakkale ile o "uğursuz lekenin" akan "asil kanlarla" silindiğini söyleyerek Çanakkale'yi: "ey milletin kalbinde zafer ve iman açan kutsal ve nurlu savunma kâbesi" diye nitelemiştir.[119]

Yazar, İsmail Hakkı, Çanakkale Savunması'nı Türklerin yaşamak için savunduklarını söyler. "Çanakkale Savunması İstanbul'un savunmasıdır, Çanakkale Savunması bir gençlik savunmasıdır. Çanakkale Savunması vücudun tekniğe karşı koymasıdır. Çanakkale Savunması insanın inada karşı koymasıdır. Çanakkale Savunması tarihimiz için bir şereftir. Türkler Balkan Savaşı lekesini silerek dünyanın gözünde askerlik onurlarını kazanmışlardır. Çanakkale Savunması milletimizi için büyük bir hamledir. Çanakkale Savunması millî hayatımız için bir kaynaşmadır. Çanakkale savunulması yapılmış ve kazanılmıştır."[120]

---

[115] Mecmuadaki eserler için bk. Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı 18 Mart 1918; Haz. Muzaffer Albayrak - Ayhan Özyurt, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2006.

[116] Rabbani Fehmi; "Çanakkale'de İngilizlerin AE Numaralı Denizaltısını Batıran Sultanhisar Torpidosu Süvarisi Rıza Bey'in Hatıra Defterinden", Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı 18 Mart 1918, Haz. Muzaffer Albayrak - Ayhan Özyurt, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2006, s.83-88.

[117] Ahmet Hikmet; "Çanakkale", Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı 18 Mart 1918, Haz. Muzaffer Albayrak - Ayhan Özyurt, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2006, s.90.

[118] Ziya Gökalp; "Çanakkale", Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı 18 Mart 1918, Haz. Muzaffer Albayrak - Ayhan Özyurt, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2006, s.93-94.

[119] Raif Necdet; "Vatana Hitap: Çanakkale Kahramanlarına İthaf", Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı 18 Mart 1918, Haz. Muzaffer Albayrak - Ayhan Özyurt, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2006, s.102-104.

[120] İsmail Hakkı; "Çanakkale Savunması Nedir?", Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı 18 Mart 1918, Haz. Muzaffer Albayrak - Ayhan Özyurt, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2006, s.116-117.

Türkçü şair Mehmet Emin, "Çanakkale kahramanlığı yalnız İstanbul'umuzun bağımsızlığımızı kurtarmadı: Türk milletinin de medeniyette önemli bir etken olabilmesi için gereken yiğitlik ruhunu yeniden uyandırdı" demiştir.[121]

Nafi Atuf ise, Çanakkale Zaferi'nin, kalplere asırların çöktürdüğü karamsarlığı temizleyecek kudretli bir iksir olduğunu söylemiştir.[122]

Yunus Nadi, Çanakkale Savunması için "Gelecek kuşakların hatıralarına da ebedî nakışlar hâlinde aktarılmalıdır." der.[123]

M. Şemseddin de Balkan Savaşları nedeniyle, artık sönmüş olduğu düşünülen "Türk yiğitliğinin" Çanakkale ile tekrar doğduğunu, uyandığını söyler. Balkan Yenilgisi'nin nedenini "başbuğ" eksikliğine bağlar. Yazar, Çanakkale kahramanlığının gerçek sırrını ise: "Türklerde doğan millî yiğitlikle, bilinçli imanda, o imanın en şiddetli belirtilerini gösteren büyük başbuğların irade ve dayanma güçlerinde" olduğunu söylemiştir.[124]

Yazar Hakkı Tarık ise Çanakkale'yi, "Türk'ün doğum günü" olarak değerlendirir.[125]

Mehmet Ziya, Çanakkale'yi "Osmanlıların kendilerine atalarından miras kalan kahramanlık ve cesaretlerinin, her türlü tarif ve tanımlamanın üstünde bir tecellisi, millî gayretin göz kamaştırıcı bir görüntüsü" olarak tarif eder.[126]

Şair, Hüseyinzade Ali de Çanakkale'yi "Turan Kapısı" olarak görmüş bunu şiirlerinde sık sık işlemiştir.[127]

Yeni Mecmua ayrıca Ruşen Eşref'in "Mustafa Kemal Paşa İle Mülakat"ına da yer vermiştir. Burada Mustafa Kemal'in Türk'ün başbuğuna en güzel örnekleri içeren konuşmalarına yer verilmiştir. [128]

---

[121] Mehmed Emin; "Çanakkale Kahramanlığı ve Medeniyet", Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı 18 Mart 1918, Haz. Muzaffer Albayrak - Ayhan Özyurt, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2006, s.124-126.

[122] Nafi Atuf; "İman İksiri", Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı 18 Mart 1918, Haz. Muzaffer Albayrak - Ayhan Özyurt, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2006, s.148.

[123] Yunus Nadi; "Çanakkale Savunması", Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı 18 Mart 1918, Haz. Muzaffer Albayrak - Ayhan Özyurt, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2006, s.158, 161.

[124] M. Şemseddin; "Millî Yiğitlik", Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı 18 Mart 1918, Haz. Muzaffer Albayrak - Ayhan Özyurt, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2006, s.162-169.

[125] Hakkı Tarık; "Çanakkaleye Dair", Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı 18 Mart 1918, Haz. Muzaffer Albayrak - Ayhan Özyurt, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2006, s.177.

[126] Mehmet Ziya; "Kale-i Sultaniye (Çanakkale) Kıyıları", Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı 18 Mart 1918, Haz. Muzaffer Albayrak - Ayhan Özyurt, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2006, s.204-217.

[127] Hüseyinzade Ali; "Dardanet Çiçekleri Arslan Ağzı", Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı 18 Mart 1918, Haz. Muzaffer Albayrak - Ayhan Özyurt, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2006, s.238-9.

[128] Ruşen Eşref, "Mustafa Kemal Paşa İle Mülakat", Yeni Mecmua Çanakkale Özel Sayısı 18 Mart 1918, Haz. Muzaffer Albayrak - Ayhan Özyurt, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2006, s.344-377. (Bu ropörtajın ayrı basımları için bk. Ruşen Eşref; Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat, İstanbul, Devlet Matbaası, 1930, s.107.)

Sonuç

Osmanlı İmparatorluğu Meşrutiyet'in yeniden ilanıyla birlikte temel hak ve özgürlükleri güvence altına alan anayasalı bir sisteme geçmiştir. Bunun üzerine de çeşitli gazete ve dergiler de çıkmaya başlamış ve farklı düşünceleri ifade eden cemiyetler, dernekler ve siyasi örgütler de kurulmuş ve bunlar birbirleriyle mücadelenin içine girmişlerdir. İttihatçılar her ne kadar "İttihad-ı Anasırcı" bir politika izlemeye çalışsalar da Müslüman olmayan kesimlerin, sürekli ayrılma amaçları nedeniyle Türkçü bir politika benimsemişlerdir. Çağdaş dünyada yaygın olan Pancermenizm, Panslavizm gibi düşünsel gelişmelerden de etkilenmişler ve Türkçülüğü Turancılığa kadar götürmüşlerdir. Bu dönemde Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük birbiriyle yarışmıştır. Ziya Gökalp'in İTC'nin merkez yönetimin de yer almasından sonra Türkçülük daha da sistemleştirilmiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun âdeta resmî ideolojisi hâline gelmiştir. Bu sırada Trablusgarp Savaşları ve Balkan Savaşları ve arkasından çıkan Birinci Dünya Savaşı İttihatçıların amaçlarının gerçekleştirilmesinde birer engel olmuştur. Ancak bu savaşlarda elde edilen olumsuzluklar Türk milliyetçiliğinin oluşmasında, gelişmesinde önemli bir yer tutmuştur ki Çanakkale Savaşı da Türk milliyetçi kimliğinin oluşumunda önemli etkenlerden biridir.

Çanakkale Savaşı hem hükûmeti hem de kamuoyunu çok etkilemiştir. Bunun nedenleri içerisinde düşmanın İstanbul'un kapılarına, yani sultan ve hilafetin merkezine dayanmasının da büyük etkisi olmuştur. Özellikle basın Çanakkale'ye çok fazla önem vermiş diğer cephelerden daha fazla bilgi aktarılmıştır. Çanakkale âdeta "Türk'ün ateşle imtihanı", "yeni bir ruhun canlanması", "vatan toprağının düşmana çiğnettirilmemesi", "hilalin yükselişi", "Türk Mucizesi"nin, "her bayırın bir manga, her tepenin bir kale olmasının", ebedîleştiği yerdir. Gazeteler öncelikle savaşın nedenlerini, İngiltere'nin ve Fransa'nın amaçlarını ve Rusya faktörünü ele almışlar bu konularda ayrıntılı bilgiler vermişlerdir. Savaş devam ettikçe ve zafer haberleri geldikçe, savaş meydanına ve yaşanan kahramanlıklara dönük yazılar da çoğalmıştır. Savaşın sonu birçok açıdan önemli sonuçlar doğurmuştur. Bunlar arasında Çarlık Rusya'sının çökmesi, Türk ordusunun kazandığı moral gücü, vatan, millet, Anadolu, kelimeleri eksenli bir ulus milliyetçiliğinin güçlenmesi... ilk akla gelen hususlardır. Ancak Çanakkale Savaşları'nın en önemli sonucu Mustafa Kemal'in askerî dehasını gözler önüne sermesidir. Mustafa Kemal, durumu çabuk kavramak, süratle ve soğukkanlılıkla doğru karar vermek, verdiği kararı büyük bir enerji ve cesaretle bizzat tatbik etmek, inisiyatifini cüretle, fakat isabetli kullanmak, sorumluluğu çekinmeden açıkça üzerine almak gibi üstün komutanlık vasıfları göstermiş ve savaşın gidişi üzerinde birinci derecede etkili olmuştur.[129]

---

[129] Abdurrahman Çaycı; "Çanakkale ve Gelibolu Yarımadası'nın Atatürk'ün Askerî Kariyerindeki Yeri", Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu, Çanakkale, 14-17 Mart 1990, TTK Yayınları, Ankara, 1993, s.60-63.